

LOKMAN MÜSTAHZARI
HALK SAĞLIĞI HİZMETİNDE

Ekza - 9 Ekzema merhemi
Algo - Tablet Ağrı hâpı
Lokman - Tablet Ağrı hâpı
Algopirin Analjezik tablet
Algo - Tablet 4 tabletlik
Moruvit - Vitamine Kuvvet şurubu
Kina - Kola İştah şurubu
Anamur Burun ve göz damlası
Meprol Tablet Sinir hâpı
Sollargen Granüle Ekzema - kaşıntı
Sel de Gastrin Granüle Mide tozu
Gastro Goutes Mide damlası
Gastroguanil İshal kesici tablet
Metegastrin Mide tozu
Derivit Yara ve yanık merhemi.
Lokman Çayı Afiyet çayı tozu
Dover Tablet Öksürük ve dronşite
Metekodin Öksürük hâpı
Metekodin Öksürük şurubu
Algo - Wax Ağrı merhemi
Algo - Wax Vazo Grip ve ağrılarda
Algo - Wax Nazal Nezle merhemi
Ma-ka-ta Basur merhemi
Cuti - Cura Cilt losyonu
Pedi - Cura Ayak banyosu
Pilo - Cura Saç İlacı
Lokman Kaşe ağrı kesici
Panason (20 - Gr. paket)
Sağlık çayı
Panason (50 Gr. alüm. kutu)
Deriseptol Yara ve göbək
Dr. Krom Diş patı

(Folklor : 78)

Son Baskı Tarihi : 9.8.1976

istikbalinizin
garantisini
tasarrufunuz

tasarrufunuzun
garantisini

TÜRKİYE
GARANTİ BANKASI

(Folklor : 79)

SARAP
SANAYİNDE
KALİTE ve NEFA'
ÖRNEĞİNİ YİNE
TEKEL
SUNAR

(Basın : f)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALK BİLGİSİ DERGİSİ

KURUCUSU VE SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 325

AĞUSTOS 1976

YIL : 28 — CİLT : 17

SANTURCU ALİ UFKİ BEĞ KONUSUNDA

BİRKAÇ DÜZELTME

Yazan : Doç. Dr. Gültekin ORANSAY

Enderun'da 1640 yöresi onsekiz yıl kadar santur çalıp yüzlerce türküyü söz ve ezgileriyle derliyerek iki defterde toplamış, böylece halk edebiyatımız için olduğu kadar musikimiz için de değeri ölçüye vurulamıyacak bir kaynak bırakmış olan Ali Beğ, araştırmacılarımızın giderek artan ilgisini çekmekte, ama yapılan yayınlardaki yanlışlar da ne yazık ki aynı oranda çoğalmaktadır. Bu yanlışların kök salıp yaygınlaşmasını önlemek düşüncesiyle bir bölümü aşağıda düzeltilmeye çalışılmıştır :

Ali Ufkî bizim için «Ağa» değil, «Beğ»dir: Tarihimizi bilenler, kural olarak kimsenin «dede» yada «reis» olarak dünyaya gelmediğini, gençliğinde bir süre «ağa» yada «efendi» olarak anıldıktan sonra lâıyk görülür, yüksek bir oruna atanırsa «beğ»liğe, «dede»liğe yada «paşa»lığa yükseldiğini, tarihçilerin de onları gençliklerindeki ünvanlarıyla değil, yaşamlarında erişebildikleri en yüksek ünvanla andıklarını bilir. Nitekim bizim bugün Sultan V. Mehmed diye bildiğimiz, 1909'a kadar «Şehzade Mehmed Reşad Efendi», «Paşa» olarak andığımız Barbaros Hayreddin 65 yaşlarındak «Reis», gene «Paşa» bellediğimiz Sokullu Mehmed henüz Enderun'da iç oğlanı iken «Ağa», «Dede» dediğimiz Hamamcıoğlu İsmail çilesini Yenikapı tekkesinde dolduruncaya değin «Efendi», Atatürk Erkânı Harbiye Mektebi'nin 57. sınıfındayken «Mustafa Ke-

mâl Efendi», daha sonra da 35 yaşlarındak «Mustafa Kemâl -Beğ» olarak bilinirdi. Durum böyleyken ÖZTELLİ AUA 4'te (1) «Kimi yazarlar Ali Ufkî'ye «Bey» diyorlar... Bizce bu «Bey» sıfatı onun için yanlışdır.» ve aynı yazının 4. dipçıkmasında «Eserin başlarında dizin bölümünde Lâtin yazısı ile Ali Bey denilmiş ise de bu sonradan (kitaplık kaydından sonra) yazılmış olup Frenklerin genellikle Türklere «Bey» sıfatını verdiklerini biliyoruz. Bizim her Avrupalıya «mösyö» dediğimiz gibi» savları ileri sürülebilmektedir. Oysa Enderun'da iç oğlanı iken «Ağa» olarak bilinen Santurcu Ali daha sonra «Harem-i Hâs'dan sipahilik ile çıkub» ardından Divan-ı Hümâyun'a «tercümân-ı sâni» olduğunda artık «Ali Beğ» olarak anılmaya başlamıştı. (Örneğin bk. UZUNÇARŞILI OT (1) III/2.567, YURDAYDIN İTD 135). Ayrıca «Frenklerin genellikle Türklere «Bey» sıfatını verdikleri» de doğru değildir: Ali Ufkî'den bilebildiğimiz kadartıyla ilk kez söz eden Batılı ansiklopedide (ISELIN HGAL 2.118) beş tane Ali maddesi açılmış, ilk ikisinde Nz. Ali ile Fas sultanı Yusufuğlu Ali ünvanı, sonraki ikisinde Müezzinoğlu Ali Paşa ile Kılavuz Ali Paşa «Ali Bassa» olarak, yalnız Santurcu Ali «Ali Beğ» olarak anılmıştır.

(1) Yazıda anılan bütün yayınlar için son-daki kütüğe bk.

Ali Ufki sarayda «müzik dersi vermiş», «Enderun okulunda müzik dersi vermekle görevlendirilmiş değildir. Saray-ı Enderun» başlıklı kitabında sarayda bir «açık hava musikicileri» (mehterler), öteki «oda musikicileri» (incesz-cılar) olmak üzere iki tür musikici bulunduğunu anlatan Ali Ufki Enderun'da onsekiz yıl kadar «oda musikiciliği» yapmış, santur çalmıştır. Kitabında anlattığına göre «Oda musikicilerinin ustaları saray dışından gelir ve sabahın 9'unda divan bitince meşkhaneye oturur, odalardan gelen içoğlanlarına meşke başlarlar. Notalarla yazılmış musikinin sözleriyle birlikte okunup teğanni edilmesi onlarca (saraylılarca) çok tuhaf ve garip bir şeydir. Çünkü ben ustadan derslerimi alırken onları aynı anda notaya geçirir ve böyle öğrenirdim. Halbuki ötekiler bu bilgiye sahip olmadıkları için hayli zahmet çekerek ezberlemek zorundaydılar. Kısa bir süre geçtikten sonra onlar bunca zahmet ve eziyetle öğrendiklerini gene unuttukları halde benim aylarca sonra bile derslerimi sesimle ve çalgımla tekrarladığımı görünce ustalar da, arkadaşlarım da çok şaşar, bu sanatı onlara da öğretmem için yalvarırlardı. Fakat benim tek düşüncem özgür-üğüme kavuşmak olduğundan onlara bu işe pek çok zaman ve emek harcanması gerektiğini söyleyerek itiraz ederdim. Türkler böylece bu güzel ve kendilerinde pek nadir olan sanatı bende sık - sık görünce bana saygı göstermekle kalmayıp erbaşı (takımbaşı) yaptılar.» (BOBOWSKI - BRENNER SE 76-77, türkçesi ilk kez ORANSAY AUDM 7-8). Enderun'da seslendirilen parçaların saraya özgü parçalar olmadığı, saray dışında bilhiz seslendirilen parçalardan ustalarca Enderun'a getirilip öğretilen olduğu gözönünde tutulursa Enderun içoğlanlarından birinin «müzik dersi vermesinin» (ÖZTELLİ AUA 4), «Enderun okulunda müzik dersi vermekle görevlendirilmesinin» (ÖZTELLİ K XXVIII), «Enderun'da müzik dersleri vermiş» «saray müzik öğretmeni» olmasının (ÖZTELLİ UP 80 ve 86) aslında akla yatkın olmadığı, Ali Ufki'nin de zaten tersine davrandığı anlaşılmaktadır.

Ali Ufki 1672 yılında ölmüştür. Ali Ufki için İkiyüz yıllık bir aradan sonra XX. yüzyılda ilk kez yazı yazan öğretmenim Prof. Babinger doğum ve ölüm tarihlerini aşağı - yukarı 1610 - 1675 olarak vermiş (POLSKI SB II. 156 - 157), fakat Barnette Miller Fatih Mehmed'in Saray Okulu konulu araştırmasını yaparken Cornelius Mag-

nus'un 14 Ekim 1672 günlü mektubuna dayanarak ölümünü 1672 biçiminde belirlemişti. (MILLER PS 197) Ben Ali Ufki hakkındaki ilk gerçek bilgileri 1964'te dilimize aktarırken (ORANSAY TBKYB 154) «1610 yılında doğup 1675 yılında öldüğü sanılan» sözlerini kullanmış, beş yıl sonra bu yazımı Cahit Öztelli'ye haber verirken ölüm tarihi konusunda değişik görüşlerin bulunduğunu belirtmiştim. Nitekim ÖZTELLİ AUKİ 5308 - 5309'da ölüm tarihinden hiç söz etmemiş, fakat ÖZTELLİ UP 88'de Ali Ufki'nin «Beğler pâyidâr olun ben hayır-hâhâ» başlıklı koşuğun (Şiirin) yazılışı, «Fazıl Ahmed Paşa gibi değerli bir devlet adamı nerede?» deyişinden Köprülü-oğlu vezir-i âzam Fazıl Ahmed Paşa'nın 1676'da ölümünden sonra olduğu anlaşılıyor. Belki de İkinci Viyana sarmasından sonraki bozgunlardan sonra 1683 sularında söylenmiştir.» sözleriyle tarihlerek Ali Ufki'nin ölümünü 1672'den çok sonralara kaydırmaya kalkmıştır. Oysa sözü geçen koşuklarda anılan Deli Hüseyin Paşa 29 Aralık 1658'de öldürülmüş, Seydi (yada Seyyid) Ahmed Paşa 1656'da Silistre ve Bosna, 1659'da Budin valisi olup 1661 temmuzu öldürülmüş, Fazıl Ahmed Paşa da 1663-1664'te Bosna serdarlığı yapmış olduğuna göre Ali Ufki'nin koşuğunda 1664'ten sonrasına işaret edecek hiçbir nota bulunmamaktadır. Nitekim ÖZTELLİ UP 86'da «Aşağıdaki şiir de, Deli Hüseyin Paşa'nın adadan gitmesinden sonra; Fazıl Ahmed Paşa'nın daha adaya gelmediği sıralarda söylenmiştir.» demektedir: Fazıl Ahmed Paşa'nın Girid seferine çıkması ise 15 Mayıs 1666 günüdür.

Ali Ufki Osmanlı topraklarında ölmüş olmalıdır. Santurcu Ali Beğ'in hangi kentte öldüğünü bildiren bir belge yoktur henüz elimizde. Ama Cornelius Magnus'un Türkiye'den yazdığı mektuplardan birinde Ali Ufki'nin ölümünü Avrupalılara bildirmekte oluşu bu ozan - musikicinin Osmanlı topraklarında, hatta belki İstanbul'da öldüğünü kesinlikle gösterir. Zaten ÖZTELLİ UP 88'de «Bilgin müzikçi ve tarihçi Ali Ufki bu tarihten sonra Osmanlı ülkesinden kaçmıştır.» savını ileri sürerken hiçbir kanıt göstermez. Öte yandan ÖZTELLİ AUA 5'te «Ali Ağa'nın nerede öldüğü belli değildir. Bize kalırsa ölümü Türkiye'de değildir. Herhalde yaşandığı yıllarda izin alarak kendi vatanına ve Fransa, Almanya gibi diyarlara gitmiştir. Eserlerinin hiç birisinin İstanbul'da bulunmayıp da yabancı yerlerde bulunması da bu görüşü doğrular.» denmesi gene sav-

Halk Hekimliği :

BAZI CANSIZLARDAKİ GÜÇLERİ İNSANLARA DEVRETME

Yazan : Selçuk AYTAZ

Türk Folklor Araştırmaları, sayı 322 de çıkan «Hastalığı Devretme» başlıklı yazımda, halk hekimliğinde hastalıkları cansız eşyalara devretmek için kullanılan çeşitli büyüsel pratiklerden söz etmiştim. Bu yazımda ise bazı cansız varlıklarda var olduğuna inanılan kuvvet ve gücün insan vücuduna devredilmesi için uygulanan pratiklerden söz edeceğim.

Halk inanmalarında cansız varlıkların bazıları kutlu maddeler olarak saygı görüp olumlu yargılarla değerlendirilmişlerdir. Kaya, taş, toprak, su, çimen, yaprak, demir, altın gibi maddelerin büyüsel bir güç taşıdığına inanılmış bu gücün hastalık sağaltmada da kullanılacağı inancı ile

sahibinin tarih bilgisi yönünden zayıf olduğunu gösterir: Avrupa kitaplıklarına yüzlerce yıllardan beri aktarılan kitapların hiçbirini yazarı oraya götürüp bağışlamış değildir: Elçiler, gezginler, araştırmacılar Osmanlı topraklarında ellerine geçen yazmaları ülkelerine, hükümdarlarına sunmada birbirleriyle yarışmıştır. Nitekim Ali Ufki'nin de bu türden çabaların içinde olduğunu, sözelimi 24 Temmuz 1660 cumartesi günü başlayıp İstanbul'un üçtebirini yutan yangından kurtarılmış değerli bir yazmayı Leh elçisi Szomovskı ve cizvit papazı Theophilus Rutka aracılığıyla doğduğu kent olan Lwow'a gönderdiğini, bu yazmanın şimdi Viyana Ulusal kitaplığında 535 ve 536 sıra sayılarıyla saklandığını biliyoruz. (HAMMER GOR V. 492 ve VI. 80).

YAZIDA ANILMIŞ YAYINLAR (yayınlanış sırasına göre) :

BOBOWSKI - BRENNER SE Serai Enderum, das ist: Inwendige beschaffenheit der Türckischen Kayserl: Residenz... von Alberto Bobovio Leopolitano... durch Nicolaum Brenner in die Teutsche Sprach übersetzt/im Jahre Christi 1667... Wien: J. J. Kürner.

ISELIN HGAL 2.118 Neu-vermehrtes historisch - und geographisches Lexicon, etc. 2. Auflage (4 Teile), von Jacob Christoff Iselin Basel 1729.

HAMMER GOR Freiherr Joseph von Hammer - Purgstall: Geschichte des Osmanischen

şu büyüsel pratikler meydana çıkmıştır :

— İstanbul'da doğumun kırkinci gününde lohusa ve bebek «Kırkların». Lohusa ve bebeğin yıkanmasını takiben durulanma için çok temiz, el değmemiş bir tas veya altın yüzük veya altın bir para atılır. Bu su ile lohusa ve bebek durulanır. Bazan altın yüzük veya para atılmayıp kırk defa batırılıp çıkarılıyor.

— Aynı şekilde hazırlanan durulama suyuna bazan bahçeden toplanan kırk taş ve kırk yaprak da ilâve ediliyor, lohusa ve bebek bu su ile kırklanıyor.

— Sarılık hastalığının sağaltılmasında bir kovâ suya yedi ağacın yaprağı ve yedi ağacın

Reiches, Band I-X, Pesth 1835.

POLSKI SB Polski Slownik Biograficzny, II. cilt (Krakow 1936).

MILLER PS The Palace School of Muhammad the Conqueror, by Barnette Miller. Cambridge: Harvard University Press, 1941.

UZUNÇARŞILI OT (1) III/2 Osmanlı Tarihi, III. cilt, 2. Kısım, XVI. Yüzyıl ortalarından XVII. yüzyıl sonuna kadar. Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı. Ankara 1954.

ORANSAY TBKYB Türkiye'nin Beşyüz Yıllık Küğ Yaşamından Belgeler II; Musiki Mecmuası 16. yıl, 197. sayı (Temmuz 1964). 154 - 155.

ÖZTELLİ AUKİ Ali Ufki, Karacaoğlan ve İstanbul, yazan: Cahit Öztelli; Türk Folklor Araştırmaları, 20. yıl, 12. cilt, 239. sayı (Haziran 1969). 5308 - 5310.

ÖZTELLİ K Karacaoğlan - Bütün Şiirleri. hazırlayan: Cahit Öztelli İstanbul: Milliyet Yayınları, 1970.

YURDAYDIN İTD İslâm Tarihi Dersleri. Prof. Dr. Hüseyin G. Yurdaydın (Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları 101) Ankara 1971

ORANSAY AUDM Ali Ufki ve Dinî Türk Musikisi, Dr. Gültekin Oransay; Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi doçentlik tezi, 1972.

ÖZTELLİ UP Uyan Padişahım, hazırlayan: Cahit Öztelli, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1976

ÖZTELLİ AUA Ali Ufki Ağa ve XVII. YY. ın Bilinmeyen Bestecileri, Cahit Öztelli; Musiki Mecmuası, 29. yıl, 317. sayı (Mart 1976) 4-6.

ZIYA GÖKALP VE KARAGÖZ

Yazan : Süleyman ARISOY

Ankara İ.T.İ. Akademisi Y. O. Turizm İşletmesi
Kürsüsü Öğretim Üyesi

Karagöz - Gölge Oyunu'nun sürdürülmesi yani canlandırılması, yenileştirilmesi konusunda uzun zamandan beri önemli çalışmalar, çarışmalar ve deneyler olmuştur. Bunlardan İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu ile onun çıkardığı Yeni Adam dergisinin çabaları gösterilebilir. Bunlar daha çok yirmi beş yıl önceki Halkevleri'nin tiyatro ve kültür çalışmaları arasında yoğunlaşmıştır.

Ancak bu deney ve çabalardan çok önceleri büyük Türk düşünürü Ziya Gökalp 1923 yıllarında Halkevlerinden daha önce kurulmuş olan Türk Ocakları'nda, Karagöz - Gölge Oyununun yaratılması, canlandırılmasını önemle önermiş-

toprağı konur, sabağa kadar bekletilir. Hasta sabah erkenden bu su ile yıkanır.

— Hastalıklardan korunmak için ilk ilkbahar yağmurları başlayıp gök gürlmesi duyulduğu zaman demir bir çubuk evde bulunan herkesin sırtına vurulur.

— Her türlü hastalıktan korunmak ve sağlıklı olmak için eski İstanbul'da, Hıdırellezde yeşil çimenler üzerinde yuvarlanılır, gül ağaçlarına gıyecek eşyalarından bir kaç şey bağlanırdı. Sivasta gök gürlerken sırt duvara süzülür, yere yatıp yuvarlanılır ve bu esnada «derdim hastalığım yere, yerin kuvveti bana» denir. (1)

— Nisan'da yağın yağmurların suları temiz bir kapta toplanır, bir kısmı içilir, bir kısmı ile de el, yüz yıkanır.

Bu pratiklerde kullanılan altın, demir, taş gibi maddeler ilk çağlardan beri insanları etkilemişler, kuflu, uğurlu olarak nitelendirilmişlerdir. Altındaki parlaklık, sertlik, demir ve taştaki dayanıklılık insanların dikkatini çekmiş, giderek bu maddeler dayanıklılığın bir simgesi olmuşlardır. Bütün nebatlara can veren toprak ve suda ise büyük bir hayat verme gücü olduğuna inanılmıştır. Bu varlıkların vücoda temasını bu maddelerle vurma veya sücümia yoluyla temin ederek içlerindeki gücü ve hayatiyeti hastaların vücuduna aktarmak isteme neticesinde bu pratikler doğmuş ve an'ane olarak günümüze kadar gelmiştir.

Doğan Kaya. «Sivasta Çeşitli İnanışlar». Sivas Folkloru, Cilt : 3, S. 33, Sf. 112, 1975.

tir. Böylece Türk Halk Güzel Sanatları içinde eski ve köklü bir 'yeni olan Karagöz - Gölge Oyunu ulusça yeniden canlandırılmış, yeni kalıplara, düşünüş ve ortama yerleştirilmiş olacaktı.

Ziya Gökalp «Türkçülüğün Esasları, II. Kısım, Türkçülüğün Programı»nda aynen : «Türkçülüğe göre, edebiyatımız yükseltilmek için iki sanat müzesinde terbiye görmek mecburiyetindedir. Bu müzelerden birincisi halk edebiyatı, ikincisi garp edebiyatıdır. Halk edebiyatı ne gibi şeylerdir? Evvelâ masallar, fıkralar, efsaneler, menkıbeler, üstürelere, sanliyen darbimeseller, bilmeceleler, salisen mâniler koşmalar, destanlar, ilâhiler, rabîân Dede Korkut kitabı, Aşık Kerem, Şah İsmail, Köroğlu gibi hikâyelerle, cenknemeler, tamisen Yunus Emre, Kaygusuz, Karacaoğlan, Dertli gibi tekke ve saz şairleri, sadisen Karagöz ve Nasreddin Hoca gibi canlı edebiyatlar»dır (1).

Gene aynı eserin başka bir bölümünde de : «Milli Edebiyatımızın tesisi hususunda Türk Ocakları'nın da büyük rolü vardır. Türk Ocakları, sahnelerinde halk tiyatrosu olan Karagöz ile Orta Oyununu canlandırmalıdır. Masalcılara masal söyleterek, meddahlara taklitler yaptırarak, saz şairlerine destanlar, koşmalar, maniler okutarak milli edebiyatı canlı bir surette âmmeye gösterebilirler. Dede Korkut, Yunus Emre, Kaygusuz Abdal, Dertli, Karacaoğlan, Aşık Ömer, Gevheri gibi halk şairlerine ve Nasreddin Hoca, Karagöz, İncili Çavuş, Bekri Mustafa gibi halk tiplerine hususi geceler tahsis ederek bunların hatıralarını idameye çalışmalıdır...»

Ziya Gökalp'in uyarısı ve önerisi o zaman Türk Ocakları'nda ele alınmadı ve gerçekleşemedi. Ama ne var ki onun bu uyarısından uzun yıllar sonra yani 1933-1950 yılları civarında, Türk Ocakları'nın devamı olan ve ondan çok daha verimli, yaygın, etkili, başarılı ve büyük çalışmaları görülen Halkevleri'nin «Temsil Kolları»nda Ziya Gökalp'in bu uyarı ve tavsiyesi yansıyarak yenileştirme, canlandırma çabalarına yoğun olarak girilmiştir (2).

Karagöz - Gölge Oyunu konusundaki bu

düşünceler gerçekte, Durkheim Okulu'nda ve Gökalp'in görüşlerinde, bulunan «Maşerî deha» ve «Maşerî varlık» anlamlarına da paralel ve geçerliliği olan Halk Sanat ve Zanaatları temellerine dayanmaktadır. Baltacıoğlu, sosyolojik estetik, teknik ve felsefe açısından Karagöz Gölge Oyunu üzerinde durmuştur. Konumuza göre, onun bu yoldaki çabalarının fikri temellerini Ziya Gökalp'e kadar götürmek gerekir.

Türk göstermelik ve seyirlik (yani temaşa san'atı içinde geleneksel olanlar), meddah (yani monolog) ve Karagöz - Gölge Oyunu ve Orta Oyunu - Köy Orta Oyunları, Türk tiyatro tarihi açısından da başta ve önde gelmektedir.

Temelde bu üç oyunun kaynağı ve varlığı Türk ulusunun maşerî dehası ve maşerî varlığı olarak oluşmuştur. Bunların gözönüne alınmaması, yaratılmaması ulusal maşerî varlık ve deha fikri temellerinin yok edilmesi anlamına ve çıkmazına girmek demektir. Türk gelenekselliklerinin, folkloru ve zenginliklerinin değerlendirilmesinde bu sosyolojik ve estetik varlık, kuram ve kurallarının reorganize edilmesi zorunlu görülmektedir. Ama ne var ki bu geleneksel varlığı olduğu gibi mi, yoksa çağdaş görüş ve değerlere göre mi ele almak, yani yeni ortama uydurmak, adapte etmekle mi olacaktır.

Bu konudaki görüşler farklı ve kendi açılarından doğru da olabilir. Derhal işaret edelim ki bir geleneksel değer, kuram, kural ve varlıklarda, yapılarını zedelemeksizin, değiştirmeksizin yenileştirme yapılabileceği gibi onları prototip olarak saklamak ve yaşatmak da mümkündür. Özellikle bu Karagöz - Gölge Oyunu için daha uygun ve geçerlidir. Karagöz'ün gölge oyunu olarak Türkiye'de ortaya çıkmasından bu yana çeşitli değişmeler, aşamalar gösterdiğine inanıyoruz. Yazılı bir metne dayanmamaktadır. Bu konuda çok eski ve yazılı metinlere de rastlamamaktayız. Oyun tamamen irticalen tulûat olarak bir fikri amaca göre sürdürülerek oynanır ve sonuçlanır. Onun usulü, tekniği ve ilkesi budur. Böyle olunca Karagöz'ün de çağlar boyunca hars ve kültür değişmelerine göre, değişeceğini de kabullenmek gerekir.

Kültür değişmeleri ve hars için Ziya Gökalp'in bir görüşü vardır. O bir örneğinde : «İstanbul'da Tanzimat'tan beri Rum, Ermeni, Yahudi, Fransız, İngiliz, Alman harsları içinde yaşayan bazı Türk Aileleri'nden, Türk Harsı ihlâl ile başlayarak harssiz bir sınıf türedir. Bunlarda bo-

zulan irki vasıflar değil, milli harsa esas olan duyuglar ve mefkûrelerdir. Bu ihlâlînin sebebi de, yabancı harslara daha çok kıymet verilmesi ve milli harsın beğenilmiyerek ihmaj edilmesi»dir, diyor (3).

Buna paralel olarak Türk Kültürü'ne bağlı olan çeşitli Halk Güzel Sanatları ve Zanaatları'nda da çağlar boyunca değişmeler görülecektir. Temellerinde ekonomik, sosyolojik, kültürel, hukuksal zorunluk ve gerçekler yatan bu değişmeleri çağdaş akımlara göre kabullenme olanığı kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Durum böyle olunca Karagöz - Gölge Oyunu'ndaki evrim ve değişmeleri de çıkışından bu yana doğal karşılıma sonucunu bir felsefi görüşe göre ortaya çıkmaktadır.

Yahya Kemal Bayatlı'nın dediği gibi «Ziya Gökalp'i, Osmanlı İmparatorluğu içinde Türklüğü keşfeden» bir kişi olarak nitelendirmek gerekir. Oysa ki Karagöz - Gölge Oyunu, daha çok Osmanlı - Türk Toplumunu oluşturan ve yansıtan san'at olayıdır. Türk Ocakları onun uyarılarına ve önerilerine uyarak Karagöz - Gölge Oyunları'ni ele alarak sürdürse idi; yaşatma, yenileştirme, geliştirme, gelişme çabalarında büyük aşamalar olacaktır.

Halkevleri'nin Türk Gölge Oyunu Karagöz'ü Gökalp'in görüşleri paralelinde yaşatma çabaları, bu kuruluşların 1951 de kapanmalarıyla bir duraklama devrine girmiştir.

Bundan 10 yıl kadar evvel Milliyet Gazetesi'nin açtığı Karagöz Oyunları Metin Yarışması, Milli Folklor Araştırma Dairesi'nin Karagöz Tasvirleri Yapım ve Oyunları Öğrenme Kursları, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın açtığı Karagöz Oyunları Yarışması, Ankara ve İstanbul Üniversiteleri Tiyatro Kürsüleri'nin ilgisiz, bazı kişisel çalışmalar ve nihayet Yapı ve Kredi Bankası'nın bu yıl açtığı Yeni Karagöz Oyunları Metin Yarışması, 4 yıldan beri İstanbul Festivali'nde Karagöz'e ve Ortaoyunu'na yer verilmesi, Karagöz konusunda ciddi ve bilimsel eserlerin yayımlanması, İstanbul Şehir Tiyatroları'nın konuyu benimsemesi atılan müspet adımlardır.

Ulusal folklor ve etnografya ilkelerine göre, Türk Folklor ve Etnografyası'nın kaynaklarını, varlıklarını korumak ve sürdürmek çağdaş görüşe göre de gereklidir (4).

4. İSTANBUL FESTİVALI'NDE KARAGÖZ HAFTASI

Yazan : Gürsel HINÇER

Uluslararası 4. İstanbul Festivali çerçevesinde 1-7 Temmuz tarihleri arasında gerçekleştirilen Gölge Oyunları Haftası'nın programı az bir seyirci ve dinleyici önünde de olsa başarılı bir şekilde sonuçlanmıştır.

İstanbul Sanayi Odası'nın Tepebaşı'ndaki Sergi ve Enformasyon Merkezi Tiyatro Salonu'nda düzenlenen Hafta'da aşağıdaki program uygulanmıştır.

1 Temmuz/Saat 16.00 :

- 1) Dr. Metin And'ın Karagöz ve Gölge Oyunu hakkındaki konferansı.
- 2) Gösteri : «Ferhat ile Şirin» Oynatan : Metin Özlen. Yardak : Aram Çerçi.

2 Temmuz/Saat 16.00 :

- 1) Gösteri : «Kayık». Oynatan : Tacettin Diker. Yardak : Orhan Kurt.
- 2) Gösteri : «Ters Evlenme». Oynatan : Orhan Kurt. Yardak : Tacettin Diker.

5 Temmuz/Saat 16.00 :

- 1) Lotte Reiniger'in Karagöz'le ilgili Gölge Oyunları konusundaki konferansı.
- 2) «Prens Ahmet» gölge filminin gösterilişi.

6 Temmuz/Saat 16.00 :

- 1) Gösteri : «Karagöz'ün Mandıra Sevası». Oynatan : Tuncay Tanboğa.
- 2) Gösteri «Gülme Komşuna Gelir

Esasları — Varlık Yayınları, 1973, İstanbul.

2) BALTACIOĞLU (1941) — Halkevleri ve Karagöz, Yeni Adam Dergisi, 8 Mayıs 1941, İstanbul.

3) ZİYA GÖKALP (1974) Yeni Türkiye'nin Hedefleri, Baha Matbaası, İstanbul.

4) ARISOY Süleyman (1975) Etnografya, Folklor İlikeleri ve Türk Folklorunun Zenginliği ve Kökeni - Akademik Dergisi - Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, Cilt, VI, Sayı 1, 2 Ankara.

Başına». Oynatan : Nevzat Açık-göz. Yardak : Fahri Zeki Güldüren.

7 Temmuz/Saat 16.00 :

- 1) Gösteri : «Çifte Cazular». Oynatan : Aram Çerçi. Yardak : Metin Özlen.

**

Bir sergileme havası içinde sürdürülen Karagöz gösterilerine, Macaristan'ın ünlü Thalia Színhaz Tiyatrosu da 9 ve 10 Temmuz günleri Rumeihisar sahnesinde katıldı. Thalia Tiyatrosu, ilk kez 1973'de sahnelediği bir oyunu sundu.

Thalia Tiyatrosunun «Oyun»u, «Geleneksel Türk Tiyatrosu» adlı Metin And'ın eseri ve Profesör Siyavuşgil ile Adnan Saygun'un önerilerinden yararlanılarak sahnelenmiş. İğnas Kunoş'un Karagöz'le ilgili çevirileri, Cevdet Kudret'in üç ciltlik Karagöz adlı yapıtı da dikkate alınmış. Temel olarak Ferhat ile Şirin'i seçmişler. Buna diğer oyunları da adapte edip ekleyerek oyunu tamamlamışlar.

Oyunun başında Avrupa ülkelerinin çeşitli halk öykülerinin kahramanları sıra ile kendilerini tanıtır, Türk arkadaşlarının aralarında bulunmayışından yakınıyorlar. Bu yakınma üzerine Şeyh Küşteri, Karagöz ile Hacivat'ın taklitlerini yapmağa başlıyor. Oyunda Karagöz ile Hacivat'ın kafaları kesik olarak gösteriliyor. Bu, Karagöz'le Hacivat'ın Sultanı kızdırdıkları için kafalarının kesildiğini simgelemek için düşünülmüş. İğnas Kunoş, halk kahramanlarının, kafaları kesilse bile halkın kafasında ebediyen yaşayacaklarını da göstermek istemiş bu görüşünü yıllarca evet açıklamakla.

Thalia Tiyatrosu bu oyunu 5. Uluslararası Türk Sanat Kongresi sırasında da sunmuş. Karagöz'ün çeşitli öykülerini birbiriyle bağlantılı olarak sunan yapıt, sanat çevrelerinde haklı bir beğeni toplamıştır.

Festivalin amacı, Karagöz'e yönelik ilginin artırılması ve canlandırılması temeline dayanmaktadır.

Derlemeler :

VAN VE YÖRESİNDE SÖYLENEN NİNNİLER

Derleyen : Nedim ORTA

Van yöresinde folklor derlemeleri yaparken yörenin ağızına çok dikkat ettim. Söylenen her şeyi ağız ayrıntılarıyla not etmeye çalıştım. Mani, ninni gibi ürünleri derlerken Van ağızı apaçık be-

liriyordu. Ninnilerin çoğunu rastlantı olarak bir bahçede, penceresi açık bir evde çocuğunu uyuturken analara söylediği gibi yapmacıksız sözlerle net ettim.

Dandini dandini danalı bebek
Elleri kolları kınalı bebek
E...e...ey kuşu
Yüksek saraylar kuşu
Uyu yavrum ninni.

Hu hu hu Allah
lyilik sağlık ver Allah
Uyusun da büyüsün inşallah
Tıpış tıpış yürüsün maşallah.

E diyeyim eşige
Kuşlar kona beşiğe
Baban bezirgân ola
Altın taka beşiğe.

E..e diyim kızıma
Kızım verim Hizan'a
Bekmez yiye uzana
Ninni yavruma ninnî.

Oy inekler inekler
Kızım ne zaman emekler
Ninni yavruma ninni.

Eyler diyim balam uyusun
Uyusun da büyüsün
Tıpış tıpış yürüsün
E balam e.. e.. e..
Ninni yavruma ninni

Uyusun da büyüsün ninni
Okullara gitsin de ninni
Tıpış tıpış yürüsün de, ninni
Hu hu hu hu...
E..e..e..e...

Uyusun büyüsün yavrum
Cicilerini giysin yavrum
Tıpış tıpış yürüsün de ninni
Hoppalara gitsin de ninni
E..e..e..e...

Hu hu hudan gel
Ortası çamur kıydan gel
Kıyda dikenler vardır
Ayağına batar yavrum gel.
Hu hu hu...

Pisi pisi miyav dedi
Bir kaşıcık yağ dedi
Yağ olmazsa bal olsun
Benim yavrum sağ olsun
Ninni yavruma ninni.

Şu dağları yar aşar
Has bahçeyi dolarış
Has bahçenin gülleri
Yavrum diye koklaşır.

Hu hu hu Allah
Lâhîlâhe illâlah
Uyusun da büyüsün
Tıpış tıpış yürüsün
Hu hu hu yavruma
Ninni diyim büyüsün.

E..e..e..e...
Ninni bebeğim ninni
Sallıyayım ben seni
Görürsele sallamam
Sonra cicim ben seni
Ninni ninni ninni.

E..e dedim yüceden
Sesin çıkmaz bacadan
Allah sizi saklıya
Atesten, kızılcadan
E..e..e...

E deyim eyi gele
yatırım uykusu gele
Çıkalım dağlar başına
El edim dayısı gele.

Oğlum oğlum bir kişi,
Oğlum şeker irisi
Kim oğluma lâf dese
Gözüne tuzun irisi.

Oğlum gelir elinden
Kılıncı sarkar belinden
Kim oğluma söz dese
Yüreğim oynar yerinden.

E deyim uyusun
Uyusun da büyüsün
Büyüsün de yürüsün
Ninni yavruma ninni.

«TÜRK FOLKLOR VE ETNOGRAFYA BIBLİYOGRAFYASI»

Yazan : Aydın OY

Folklorumuz ve etnoğrafyamız üzerine en geniş kapsamlı bibliyografya hiç kuşkusuz Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası'dır. Şimdilik üç cildi yayımlanmış bulunan bu kitabın künyelerini verelim :

1. cilt, Ank. 1971, 521 sayfa, Millî Eğitim Bakanlığı - Millî Folklor Enstitüsü Yayınları : 5
II. cilt, Ank. 1973, 124 sayfa, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı - Millî Folklor Enstitüsü Yayınları : 7.

III. cilt, Ank. 1975, 466 sayfa, Kültür Bakanlığı - Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları : 11.

Bağlı olduğu devlet kuruluşları yönünden bu üç ayrı yılda üç ayrı adla anılmasına karşın bibliyografyayı yayımlayan kuruluşumuz aslında aynıdır.

Kitabın birinci cildi yayımlandığı zaman Arslan Kaynaradağ, görüşlerini belirtmişti (1). Bu eleştirisinde Arslan Kaynaradağ bibliyografyanın eksiklerine, adlarına aldanılarak folklorla ilgili sanılıp gereksiz yere alınan yayınlara değinmişti. Çok geniş bir alanda nelerin düzeltilmesini, nelerin eklenerek ikinci ve üçüncü ciltlerin hazırlanmasını belirlemek çok güç bir iştir. Biz, öteden beri yoğun çalışmalarımızı sürdürdüğümüz atasözleri konusunda bibliyografyada gördüğümüz eksikleri, yanlış yerleştirmeleri, gereksiz yinelemeleri belirtmeye çalışacağız.

Bunda yalnızca tek yönlü (olumsuz) bir eleştiriyi yöneltilmekten üzgünüz. Olumlu yönlerinizi bibliyografyaya çok şeyler borçlu olduğumuzu içtenlikle belirtelim: Şu kadar ki 1972'de yayımlanmış bulunan **Tarih Boyunca Türk Atasözleri** kitabımızda bizim de neleri görmediğimiz bu bibliyografyalarla ortaya çıktı. Yanlış ve eksiklerimizi bu bibliyografyalardan bütünlüme ve düzeltme olanağını bulduk. Kitabımızdaki bibliyografya, Millî Folklor Enstitüsü ya da Araştırma Dairesi'nin özellikle ikinci cildinde atasözlerini tamamlamada kendisine düşen görevi yaptı sanırız. Şimdi de biz, bu bibliyografyalar yardımıyla atasözleri konusunda en geniş boyutlara ulaşabilecek bir bibliyografya hazırlamaya yöneldik. Bu arada gözümüze ilişen noktaları da burada belirtmek istedik.

1 — AKER, Recep : Ağaç ve Orman Üzeri-

ne Atasözleri ve Açıklamaları, Ziraat dergisi, 9. sayı, 1944, 354. sayfa.

Bu makale, bibliyografyanın hiçbir cildinde gözümüze ilişmedi. Kerim Yund'un 1966'da yayımladığı Ormanlıkla İlgili Atasözleri - Deyimler - Dilekler - Mecazlar kitabına (62. sayfa) dayanarak bu makaleyi biz kendi kitabımızda (2) 373. sayfa, 183. maddede göstermiştik. Böyle bir makale yok mu?

2 — AKSOY, Ömer Asım : Gaziantep Ağzında Ata Sözlere, Türk Dili Türkçe - Fransızca Belleten II. seri, 7-8, sayı, Mart 1941, 81 - 112. sayfa; 9-10. sayı, Eylül 1941, 99 - 147. sayfa.

Bu makale kitabımızda 373. sayfa, no. 185'te verilmiş olduğu halde bibliyografyanın hiç bir cildinde geçmiyor.

3 — AKSOY, Ömer Asım : Atasözleri ve Deyimler Hakkında, Türk Dili, 2. cilt, 14 - 17. sayı, Kasım 1952 - Şubat 1953.

(Dergide dört sayı süren bu yazı bibliyografyada önce I. cilt (1971) 42. sayfa, no. 534'te (16. ve 17. sayılar eksik olarak) verilmiş sonra bu eksiklik III. cilt (1975) 57. sayfa no. 751'de giderilmiştir.)

4 — AKSOY, Ömer Asım : Atasözleri ve Deyimler Üzerine, Ank. 1960, 14 sayfalık soruşturma ve derleme teksiri.

Kitabımızda 373. sayfa, no. 186'da gösterilen bu teksir de bibliyografyaya alınmamış.

5 — AKTAN, Reşat : «Ağaç ve Orman Üzerine Atasözleri ve Açıklamaları», Ziraat dergisi, 1944, 55 - 46.

Kerim Yund'un 1966'da yayımlanan ve bu yazımızda 1 no. lu notta adı verilen kitabından alarak kendi kitabımızda 374. sayfa, no. 374 te verdiğimiz böyle bir makaleye de bibliyografyada rastlanmıyor. Bu makale için Kerim Yund'un metodik olmaktan uzak künyeyi açıklayıp düzeltilmesi ve yardımı da gerekir.

6 — AKÜN, Ömer Faruk : Şinasi (maddesi), İslâm Ansiklopedisi, XI. cilt, 558. sayfa.

(1) Arslan Kaynaradağ, Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası, Cumhuriyet gazetesi, 23 Mart 1972, Kitaplar sütünü.

(2) Tarih Boyunca Türk Atasözleri, İst. 1972, «Türkiye İş Bankası Kültür Yayını».

Hiçbir kaynakta yer almayan bu maddenin —Şinasi'nin Durub-i Emsal-i Osmanîye'siyle ilgili dolayısıyla— bibliyografyalarda kesinlikle yer alması gerekir.

7 — ATALAY, Besim : Atasözlerimiz Nereden Geliyor, Dünya gazetesi, 15 ve 29 Eylül 1957; aynı yazı ayrıca Hayat Mecmuası, 24. ve 26. sayı 1961.

Bazı atasözleri ve deyimlerin çıkış hikâyelerini kapsayan bu yazıların varlığına kitabımızda 374. sayfa, no. 201'de işaret edildiği halde bibliyografyada sözü edilmiyor.

8 — AZİZ NESİN : «Atasözleri ve Deyimler», Yeni Tanın, 3 Mart 1966.

Bu yazıyı da kitabımızda 374. sayfa, No. 205'te yer vermiştik. Bibliyografyada yok.

9 — AZMUN, Yusuf : Türkmen Halk Edebiyatı Hakkında, Reşit Rahmeti Arat İçin, Ank. 1966, 38-42. sayfa. «Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayını, No. 19»

Bibliyografyada adı geçmeyen bu makale için kitabımızın 374. sayfasındaki No. 206'daki nota. bk.

10 — BASCMAKOFF, Natalia : (çevn. Muzaffer Uyguner) Tacik Atasözleri Üzerine Yeni Yayınlar, Türk Folklor Araştırmaları, 215. sayı, Haziran 1967, 4141. sayfa.

Kitabımızda 375. sayfa, No. 209'da yer alan bu yazı da bibliyografyada görülüyor.

11 — BEYSANOĞLU, Şevket : Folklor ve Atasözleri (Atalarsözü ?), Karacadağ (Diyarbakır), 2. cilt, 15. sayı, Nisan 1939

TFEB I (1971) 44. sayfa, No. 558'deki ad ile aynı cilt 17. sayfa, No. 225'teki ad farklı.

Bunların hangisi doğru; Atasözleri mi Atalarsözü mü?

12 — (BODRUMLU), Avram Galanti : Eski Türk Sözlüğünün Eski Türkçe, Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası, 2. cilt, 6. sayı, İstanbul Kânun-ı sâni 1339/Ocak 1923.

Kitabımızda 375. sayfa, No. 215'te gösterilen bu yazıya da bibliyografyada yer verilmediği görülüyor.

13 — BROCKELMANN, C. : Mesel (maddesi), İslâm Ansiklopedisi, 8. cilt, 80. fasikül, 120-124. sayfa.

Bu maddeyi kitabımızda 375. sayfa, No. 217'de gösterdiğimiz halde bibliyografyada yer almadığı görülüyor.

14 — BURDURLU, İbrahim Zeki : Atasözlerimizin Cümle Yapıları, Türk Dili 187. sayı, Nisan 1967, 508-513. sayfa, 188. sayı, Mayıs 1967,

629 - 634. sayfa. Aynı yazı Atasözlerimizin Cümle Yapısı adı ile : Türk Folklor Araştırmaları, 217. sayı, Ağustos 1967, 4491 - 4494. sayfa ve 219. sayı, Ekim 1967, 4559 - 4562. sayfa.

TFEB I (1971), s. 44 No. 563 ve No. 564'te iki ayrı yazı gibi gösterilen bu yazı aynı olup yalnızca başlıkları farklıdır. Bibliyografya Cilt I, 44. sayfa, No. 564'teki yazının adı da yanlış verilmiştir. Doğrusu Atasözlerimizin biçimindedir.

15 — BÜYÜK, İhsan : Midyat Dargeçit Çevresinden Atasözleri, Türk Folklor Araştırmaları, 302. sayı, Eylül 1974, 7081. sayfa.

Yayımlanış tarihi yönünden TFEB. cilt III'te yer alması gereken bu yazıya da rastlanmıyor.

16 — CAFEROĞLU, Ahmet : Orhon Âbidelerinde Atalarsözü. Halkbilgisi Haberleri, 1. cilt, 3. sayı, İstanbul, 1 Kânun-ı sâni (Ocak) 1930, s. 11-14 (43 - 46)

TFEB.nda bu önemli makalenin adına hiçbir ciltte rastlanmıyor.

17 — ÇAĞATAY, Prof. Dr. Saadet : Nogay Atasözlerinden Birkaç Örnek, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1961, Ankara 1962, 47 - 51. sayfa. «Türk Dil Kurumu Yayını».

Bu makale de kitabımızda 376. sayfa, No. 221'de kayıtlıdır. Bibliyografyaya alınmamıştır.

18 — ÇOTUKSÖKEN, Yusuf : Azeri Atasözleri, Kuzey Kafkasya 23, 24. sayı, 1974.

TFEB. II'de görmeyi beklediğimiz bu makaleyi de hazırlayanların görmediği anlaşılıyor.

19 — DİLAÇAR, A. : 1612'de Avrupa'da Yayımlanan İlk Türkçe Gramerinin Özellikleri, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1970, Ank. 1971, 197-210. sayfa.

207-208. sayfalari Megiseri'n gramerinde yer alan Türk atasözleriyle ilgili olan bu önemli yazıya kitabımızda 376. sayfa, No. 228'de yer vermiştik. TFEB. nda ise rastlanmıyor. (Yazılar okunmadan yalnızca adlarına bakılarak mı bibliyografya fişleri hazırlanıyor acaba?)

20 — DİZDAROĞLU, Hikmet : Edebiyatımızda Atasözleri, Türk Dili Belleten, III. seri, 10-11. sayı, Ocak - Aralık 1947, İst. 1948, 33-36. sayfa. «Türk Dil Kurumu yayını».

Kitabımızda hem Ercliyas hem de Türk Dili Belleten'in künyelerini 376. sayfa, 229. maddede vermiştik. TFEB III (1975) te 65. sayfa, No. 851'de yalnız Ercliyas kayıtlı. Türk Dili Belleten'in kaydı yok.

21 — ELÇİN, (Şükrü) : Ata Terzibaşının Yeni Eserleri, Türk Kültürü, 7. sayı, Ank. Mayıs 1963.

Terzibaşı'nın **Kerkük Eskiler Sözü** kitabı hakkındaki bu yazıyı da kitabımızda 377. sayfa, No. 232'de işaretlemiştik. TFEB. na alınmadığı görülüyor.

22 — ELÇİN, Doç. Dr. Şükrü : Türk Tarihinde Atalar Sözü, (Kelime, kavram, örnekler), Büyük Türkiye, 1. cilt, 5. sayı, 1970.

Kitabımızda 377. sayfa, No. 235'teki bu yazı TFEB.'na alınmamış.

23 — ELÇİN, Prof. Dr. Şükrü : British Museum'da Bulunan Yazma Bir Türk Atalar Sözü Mecmuası, Türk Kültürü, 114. sayı, Nisan 1972, 382-393. sayfa.

Bu yazıdan da TFEB.'nda söz edilmediği görülüyor.

24 — (ERGÜN), Sadettin Nüzhet : Atasözleri, Halk Bilgisi Mecmuası, 1. sayı, 1928.

AKSOY, 1965, s. 528, No. 186 ve A. OY, 1972, s. 377, No. 241'de gösterilen bu yazı TFEB.'nda yok.

25 — (ERGÜN), Sadettin Nüzhet : Türk Diline Dair Çok Faydalı Bir Eser, Azerbaycan Yurtbilgisi, 8. 9. sayı, İst. 1932

AKSOY, 1965, s. 528, No. 187 ve A. OY, 1972, s. 377, No. 242'deki bu yazı da TFEB.'nda yok.

26 — FELEK, Burhan : Mart Havası, Milliyet, 12 Mart 1971

Mart ayı ile ilgili atasözlerine de yer veren bu yazı da TFEB.'nda yok. Oysa kitabımızda bu yazı 377. sayfa, No. 243'te var.

27 — FERRUH, C. : Atalarsözü - Sözlerin Özü, Maraş, Aralık 1933.

AKSOY, 1965, 528. sayfa No. 192'ye dayanarak kitabımıza aldığımız, 377. sayfa, No. 244'te yer verdiğimiz bu kaynak da TFEB.'nda yok. Kitap mı yazı mı olduğu konusunda kesin bir bilgi edinemediğimiz bu kaynağın ayrıca araştırılması da gerekiyor.

28 — GAZİMİHAL, Mahmut Ragıp : Çalgı ve Çağırğı ile İlgili Atasözleri ve Deyimler, Türk Folklor Araştırmaları, 217. sayı, Ağustos 1967.

TFEB. I, 46. sayfa, No. 587'de yer alan bu yazının adı yanlış veriliyor. («çağırğı» yerine çalgı dizilmiştir.)

29 — GÖKSAN, Ayhan : Türk Dünyası Atasözleri, Reşit Rahmeti Arat için, Ank. 1966, 248-258. sayfa. «Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını».

Oysa bu makaleye de kitabımızın 378. sayfasında No. 249'da yer vermiştik. TFEB. na neden alınmadığı hangi gerekçeyle açıklanacak?

30 — GÜLEÇ, Azmi : Türklük Hakkında İftira Edebiyatı, Türk Düşüncesi, 3. sayı, 1957 (İçinde Türk sözü geçen atasözlerini de inceleyen bir yazı.)

TFEB. nda yok.

31 — HATİBOĞLU, Vecihe : Kelime Grupları ve Kuralları, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1963, Ank. 1964, 203-204. sayfa. «Türk Dil Kurumu Yayını».

Atasözleriyle ilgili olan bu yazıya kitabımızda 379. sayfa, No. 264'te yer vermiştik. TFEB.'nda yer almıyor.

32 — HINÇER, İhsan : «Atasözleri ve Deyimler», Türk Folklor Araştırmaları, 203. sayı, Haziran 1966.

Kitabımızda 379. sayfa No. 266'da yer alan bu tanıma yazısına da TFEB.'nda rastlayamadık.

33 — İLK ATA SÖZLERİ : Yeni Ufuklar, 65. sayı, İst. Ekim 1957.

Sümerolog S. N. Kramer'in «Tarih Sümerle Başlar» kitabından S. Eyüboğlu tarafından yapılan seçmeleri içeren bu yazıyı da kitabımızda göstermiştik. Bk. s. 379, No. 268, TFEB. nda bu yazı da görülmüyor.

34 — İZBUDAK, Velet : Atalarsözü İçin Bir Toplama Teşebbüsü, Vakıf, ? sayı, 17 Temmuz 1932.

Kitabımızda 379. sayfa, No. 272'de yer alan bu yazı konusunda TFEB. nda hiç bir not yok. Kaynağın hangi sayısı olduğunu bilmediğimiz bu yazı için Millî Kütüphane'nin açıklamasına ihtiyaç var.

35 — İZBUDAK, Velet : Atalarsözü, Vakıf, 2, 5, 11, 20, 21. sayılar İst. Ağustos ve Eylül 1932.

TFEB. nda bu kaynak da görülmüyor. Millî Kütüphane yardımıyla konu aydınlığa çıkarılabilir ve bunu ilgililer suyun başında oldukları için kolayca yapabilirler.

36 — KARAHAN, Prof. Dr. Abdülkadir : Trabzon'lu Figanî'de Atasözleri ve Deyimler, XII. Türk Dil Kurultayı Bilimsel Bildirilerinden.

Bu bildiriyi Kurultay tutanaklarından öğreniyoruz. TFEB.'nda yer almıyor. Oysa biz kitabımızda 379. sayfa, No. 273'te bildirmiştik.

37 — KAYNARDAĞ, Arslan : «Tarih Boyunca Ata Sözleri», Cumhuriyet, 16 Mart 1972 (Bizim Tarih Boyunca Türk Atasözleri adlı kitabımızın eleştirisi niteliğinde olan bu yazı da TFEB. na girmemiş.)

38 — KOÇU, Reşat Ekrem : Türk Tarih ve

Edebiyatında At, Tarih Dünyası, 2. cilt, 10. sayı, Eylül 1950, 406-409 ve 423. sayfa.

Kitabımızda 379. sayfa No. 278'de yer alan bu yazıya TFEB.'nda yer verilmiyor.

39 — KOŞAY, Hamit Zübeyr : Proverbium, Türk Kültürü, 57. sayı, Temmuz 1967, 57-58. sayfa. «Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını».

Bu yazı da kitabımızda 380. sayfa, No. 279'da var. TFEB. nda ise yok.

40 — KOZ, M. Sabri : Şükrü ve «Kendi Düşen Ağlamazın Destanı», Türk Folklor Araştırmaları, 276. sayı, Temmuz 1972, 6353 - 6355. sayfa.

Adı destanla ilgili olmakla birlikte bir atalarsözü destanı niteliğinde olan şiiri inceleyen M. Sabri Koz'un bu yazısı da TFEB. nda yer almıyor. Ne destanlar bölümünde, ne atasözleri bölümünde ne de yazar ve makale adları indeksinde böyle bir yazıdan söz edilmekte.

41 — LEVEND, Ağah Sırrı : Attar ile Tutmacı'nın Güllü Hüsrev Mesnevileri, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1959, Ank. 192 - 200. sayfalarda atasözleri.

Kitabımızda 380. sayfa, No. 284'te yer alan bu makale de TFEB. nda yok.

42 — OY, Aydın : «Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler», Türk Folklor Araştırmaları, 238. sayı, Mayıs 1969.

TFEB. na bu yazımız alınmamış. Aynı yazımız Türk Dili 213. sayı, Haziran 1969'da da yayımlanmıştır. TFEB. nda yalnızca bu ikincisi gösterilmiştir : TFEB. I, 49. sayfa, No. 614.

43 — ÖNDER, Mehmet : Mevlâna'da Türk Atasözleri, Çağrı, 35. sayı, Aralık 1960, 1. sayfa; aynı yazı, Türk Folklor Araştırmaları, 149. sayı, Aralık 1961, 2573. sayfa.

TFEB I, 49. sayfa, No. 620'de TFA. (Çağrı'daki yazı yok. Bu yazının künyesi sonradan fark edilip II. cilt, 10. sayfa, No. 126'da veriliyor.) Oysa kitabımızda 381. sayfada No. 301'de her iki kaynak da gösterilmişti.

44 — (ÖTÜKEN), Adnan Cahit : Azerbaycan Darbımesellerini Muhteva İki Mecmua (Cönk), Azerbaycan Yurt Bilgisi, 2. cilt, 13. sayı, 1933, 21 - 22. sayfa.

Bu makale hem TFEB. Cilt I, 49. sayfa, No. 621'de hem de (yeniden) TFEB III, 63. sayfa, No. 824'te veriliyor.

45 — ÖTÜKEN, Adnan : Ağaç ve Orman Üzerine Atasözleri, Radyo Dergisi, 1944, 34 - 21. Kitabımızda bu künyeyle 381 sayfa, No. 306'ya aldığımız bu yazıdan Kerim Yund söz ediyor.

Biz de oradan almıştık. Bk. Ormancılıkla İlgili Atasözleri, Deyimler, Dilekler, Mecazlar, İst. 1966, 62. sayfa. TFEB.'nda görülmüyor.

46 — ÖZDEMİR, Emin : «Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü», Türk Dili, 242. sayı, Kasım 1971, 15/, 159. sayfa.

Ö. A. Aksoy'un aynı adlı kitabını tanıtan bu yazıyı kitabımızda 381. sayfa, No. 307'de göstermiştik. TFEB. na alınmamış.

47 — RADLOFF : Altay Türklerinin Atasözleri, (çvn. Ragıp Hulûsi [Özdem]), Halk Bilgisi Mecmuası, I. cilt, Ank. 1928, 120 - 123. sayfa.

Bu yazı, TFEB. nda iki yerde gösteriliyor : II. cilt, 10. sayfa, No. 129 ve III. cilt, 63. sayfa, No. 828.

48 — RADO, Şevket : Atasözlerinin Kötüleri, Hayat, 3. sayı, 14 Ocak 1965.

Kitabımız da içinde olmak üzere şimdiki değin hiçbir bibliyografyada gösterilmeyen bu yazıyı TFEB. da atlamış. Alınması gerekir.

49 — RADO, Şevket : Bizi Ahlaksız Eden Atasözleri, Hayat, 4. sayı, 21 Ocak 1965.

Bir önceki yazı gibi bu yazının da hiçbir bibliyografya kitabında künyesine rastlanmıyor. TFEB. nda da yok. Alınması gerekir.

50 — RADO, Şevket : «Atasözleri ve Deyimler», Hayat, 32. sayı, Ağustos 1973 (E. K. Eyüboğlu'nun kitabı üzerine.)

TFEB. III. cilde girmesi gerekirdi; alınmamış.

51 — SEVİÇ, Vasfi Raşit : Sana Taşla Dokunana Sen Ekmele Dokun, Yücel 58 - 59. sayı, İlk ve Son Kânun (Aralık ve Ocak) 1939 - 1940, 171 - 173. sayfa. (Bu atasözünü yorumlayan bir yazı.)

Kitabımızda 382. sayfa, No. 322'de var. TFEB. nda yok.

52 — ŞENOCAK, Dr. Fikri : Tıpta Sembolizm ve Kulak Burun Boğaz ile İlgili Türk Atasözleri, Çağdaş Hekim, 1. sayı, Temmuz 1974 «Türk Tabipleri Birliği Yayın Organı».

M. Sabri Koz dolayısıyla haberimiz olan bu yazının da TFEB. III. ciltte yer alması gerekirdi.

53 — TARHAN, Abdülhak Hâmit : Eserlerimi Nasıl Yazdım, Ülkü, 51. sayı, 1937 (Derginin 96. sayfasında yazarın Sabri Sebat piyesinde kullanmış olduğu atasözleri üzerine bir açıklaması yer alıyor.)

Önemine dayanarak biz bu yazıyı kitabımızda 383. sayfa, No. 330'da göstermiştik. TFEB. nda söz edilmiyor.

54 — TEZEL, Nakli : Türk Atasözleri, Çığır, c. 12-13, Ank. 1943.

Dr. Hikmet Tanyu, Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri, Ank. 1964, 57. sayfa'da sözü edilen bu makaleyi TFEB. nı hazırlayanlar almamışlar. Bu, gerektiğinde yan kaynaklardaki bibliyografya kayıtlarına da bakılmadığını ve onların taranmadığını da göstermektedir.

55 — (US), Mehmet Asım : Darbimesellemiz, Delâlet ve Kıymet-i Tarihiye ve Ahlâkiyeler, Terbiye, İst. 1. yıl, 1. sayı, Kânunuevvel 1333, 49-66. sayfa.

TFEB. I. cilt, 51. sayfa, No. 643'te künyesi verilmeyle birlikte yayım tarihi 1933 (1927) diye anlaşılmaz bir biçimde veriliyor. Oysa doğrusu 1333 (1917) olmalıydı. Bu yanlışlığın II. ve III. ciltlerde de farkına varılıp düzeltilmediği görüldü.

56 — UYGUNER, Muzaffer (çvn.) : Proverbiyum - Atasözleri dergisi, Türk Folklor Araştırmaları, 213, sayı, Nisan 1967, 4395-4396. sayfa. Kitabımızda 383. sayfa, No. 325'te gösterilmiş olduğu halde TFEB. nda yok.

57 — UYGUNER, Muzaffer : Ata Sözlere ve Deyimler Üzerine İki Kitap, Türk Folklor Araştırmaları, 246. sayı, Ocak 1970, 5008-5009. sayfa. Kitabımızda 384. sayfa, No. 344'te kayıtlı olan bu yazıya da TFEB. nda rastlayamadık.

58 — ÜNVER, Ord. Prof. Dr. A. Süheyl : Darbimesellemiz Nereden Geliyor?, Hayat Tarih Mecmuası, 2. cilt, 10. sayı, Kasım 1966, 22-23. sayfa.

Bu yazıyı da kitabımızda 385. sayfa, No. 351'de göstermiş olduğumuz halde TFEB. nda görmedik.

59 — YAVUZ, Güngör : Boşnak Atasözleri, Türk Folklor Araştırmaları, 235. sayı, Şubat 1969, 5205 - 5207. sayfa.

Kitabımızda 385. sayfa, No. 355'te kayıtlı TFEB. na alınmamış.

60 — YOLPAZOĞLU (Osman Attilâ) adıyla kitabımızda 385. sayfada 359-363 no. lar da gösterilmiş bulunan yazıların hiçbirisi TFEB. nda yer almıyor.

61 — YUND, Kerim : Dobruca'daki Kırım Türklerinde Atasözleri ve Deyimler Dolayısıyla, Türk Dili, 231. sayı, Aralık 1970, 265 - 269. sayfa; Emel (İst.), 63. sayı, Mart - Nisan 1971, 41-47. sayfa.

Biz, kitabımızda Emel dergisini görmediğimiz için belirtmemiştik. TFEB. ise bu yazının Türk Dili dergisiyle ilgili olan künyesini vermi-

yor.

62 — YUND, Kerim : Sorulu Savlarımız, Türk Folklor Araştırmaları, 301. sayı, Ağustos 1974, 7060 - 7062. sayfa.

TFEB. III. ciltte bu yazıdan söz edilmeliydi; yok.

SONUÇ :

Bu yazımızda Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası'nın üç cildinde, atasözleri konusunda gördüğümüz eksikleri belirtmeye çalıştık. Çalışmamız yalnızca makaleler alanında idi. Toparlayacak olursak kitapların aksaklıkları şu noktalarda olmuştur :

1 — Arslan Kaynaradağ'ın Cumhuriyet gazetesinde (23 Mart 1972) yayımlanan eleştirisinde de belirttiği gibi Tarih Boyunca Türk Atasözleri adlı kitabımız atasözleri konusunda o tarihe kadar yapılmış çalışmaların içinde tama en yakını idi. Bizim daha o yıllarda künyelerini verdiğimiz nice kaynakların ne yazık ki Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası adlı kitapların her üç cildinizde de hiç ele alınmadığını gördük. Kitabımızın bir taraması ve buna dayalı denetiminin bile yapılmadığı kanısına vardık.

2 — 1972'den bu yana yayımlanmış bulunan kaynakların birkaçı görülmediği için makaleler bibliyografyasının eksiklerini gördük.

3 — 1972'den önceki dergi koleksiyonlarının iyi taranmadığı anlaşıldı.

4 — Kimi makalelerin, derleme ya da inceleme yazılarının sırf adlarına göre değerlendirildiği, içeriğine bakılmadığı, bu yüzden bibliyografyaya alınmadığı görüldü.

5 — Kimi yazıların bibliyografya kitaplarında I ya da II ciltte alınmış olmalarına karşın II ve III ciltlerde yeniden numaralandırılmadıkları.

6 — Az da olsa künye verilirken özellikle rumî tarihlerin çevrilmelerinde yanlışlıklar yapıldığını saptadık.

7 — Aynı yazarın iki ayrı dergide yayımlanmış aynı konudaki yazılarından birinin künyesinin verilmesine karşı, ikinci kaynağın verilmediğini farkettik.

8 — Yan alanlarda hazırlanmış bile olsa kimi kaynaklarda konuyla ilgili bibliyografik künyelerin atlandığı da olmuş. Bunlarla eksikler giderilmeli.

Bu yazımız kendi dar alanında Türk Folklor Etnografya Bibliyografyası'nı hazırlayan değerli kurul üyelerine karınca kararınca bir fikir verebilirse kendisine düşen görevi yerine getirmiş olacak.

NALDÖKEN TAHTACILARINDA NIŞAN

Yazan : Rıza YETİŞEN

Nişan olmak için daha önce söz kesme yapılır.

Nişanlıya «yavuklu» da denir. Eş seçme daha ziyade ana babanın isteğine bağlıdır. Pek nadir olarak çocukların isteğine de uyarlar. Oğullarına layık gördükleri kızı isteme teşebbüsüne girişirler, araya yakın kimseleri koyarak kız ailesini razı etmeğe çalışırlar. «Kız evi naz evi» misâli onları razı edinceye kadar üstlerinde kalırlar. Kız evinden olumlu cevap gelince bu sefer oğlan ailesinden birkaç büyük, iki tarafın şartlarını, isteklerini ve kızı resmen isteme gününü tespit ederler. Kararlaştırılan gün iki tarafın yakınları ve «Dede» kız evine giderler. Kız evi gelecek misafirlere yemek ve içki hazırlar.

Gelecek kişiler, hep geldikten sonra Dede bağdaş kurup oturur. Kız ve oğlanın ana babasını çağırır, karşısında diz çöktürür ve şöylece kızı ister :

— «Allahın emri, Peygamberin kavliyle kızınızı filânın oğluna istiyoruz, ne dersiniz?» diye sorar. Kız ana babası.

— «Allah eyvallah», der. Dede iki defa daha tekrarlar, ve aynı cevap alınınca, kız ve oğlan ana babası, birbirlerini kutlulamak maksadile ni yazlaşırlar ve sonra Dede'den başlayarak ellerini öper veya ni yazlaşırlar. Sonra kız gelir, sıra ile herkesin elini öper.

Sonra sofralar gelir, yer içer, eğlenirler; gençler de kendi aralarında yer içerler.

Kızı istemeğe giden oğlan tarafı yanlarında bir kaç hediye götürür (Tatlı şeyler ile içki, çorap, mendil v.s. gibi).

Tesbit edilen nişan merasimi günü herkes davet edilir; bu daima perşembe günü akşamı olur. Nişan için alınan hediyeler (yüzük, bilezik, göğüs altını, baştan tırnağa kadar giyim eşyası, ana babaya ve yakın akrabalara gömlek, elbise, çorap, mendil, havlu ve başka şeyler) köy kızlarının taşıdikları, süslenmiş tepsilerle, akşam üzeri kız evine götürülür. Bu gidişte çalgı da olur; çala oynaya herkesin dikkatini çekerek giderler. Kız evinin de hazırladığı (oğlana; ana babaya ve yakın akrabalara) hediyeler gene aynı kafil ile oğlan evine gönderilir.

Akşam yapılacak olan nişan merasimi için gerekli şerbetlik, kına, ve içki gibi şeyler de beraber gitmiştir. Herkes toplanıncaya kadar

Nişanlanacak kız ve oğlan Dede önünde..

gelen kadın ve kızlar, kendi aralarında çalgı çalarak oynasınlar. Vakit gelince bir kadın (dede karısı, mürebbi karısı veya sevilen sayılan bir kadın) ortaya gelir ve nişan hediyelerini de getirirler. Yüzüğü alır; kızın da elini tutarak : «Peygambere salâvat şallı alâ Muhammet-kutlu olsun diyenin âkibeti hayır olsun» der. Herkes «hayır olsun!» derler, bu üç defa tekrarlanır ve yüzüğü parmağa takar. Bilezik, altın gibi hediyeler varsa onlar da aynı dileklerle takılır, sonra kız oradakilerin ellerini öper. Nişanı tutan kadın veya başka bir kadın, önceden hazırlanmış olan kına çanağını alır, kızın sağ elinin içine azıcık kına kor ve iki tarafın akrabalarına seslenir: Kinasına ne veriyorsunuz? Onlar da altın, para ve başka şeyler verirler. Sonra ayak parmaklarına, kulak arkalarına azıcık ve aynı dua ile kına sürer. Hazır bulunan kadın ve kızların ellerine sürünmek için kalan kınayı dağıtır. Kınanın iyi olması nişan töreninin güzel olduğuna işaret sayılır.

Daha sonra kövaler içinde şerbet dağıtılır. Kadının birisi şerbetçilik eder. Şerbetçi kadın önce ana babalara; damada ve akrabalara verir. onlardan bahşiş koparır.

Bahşişler fazla gelirse şerbetçi, sesini daha çok yükselterek bağırır «Hele hele helbete, buyurun şerbete!» durmadan elindeki «teneke»

(Maşraba) yi kovaya daldırıp sunar; herkes ayrı maşrabayla içer. Verilen bahşişlerin bir kısmı şerbet kovasının içine bile atılır. Eskiden altın bile atan olurmuş. Şerbetçi özellikle damadı bulup şerbet sunar, çünkü onun bahşişi yağlı olur. Kapı kapı gezerek gelmeyenlere de vermek ister.

Nişandan önce kadınlar kendi aralarında oynarlarken de «para basma» âdetidir. Herkes kendi yakınına ve sevdiklerine basar. Fakat davulcuya basılan gibi alına basılmaz, yanına konur.

Nişanlılık nikâh kadar kuvvetli, çözülmez ve haysiyetle alâkalı bir bağ sayılır. Kız oğlanı sevmiyerek bir başka sevgililiyle kaçacak olursa nişan ister istemez bozulmuş sayılır. Bu taktirde kızın babası ve hatta kızı kaçıranın babası «düşkün» olur. (Düşkünlükten başka bir yazımızda bahsedeceğiz).

Nişanlılık zamanı uzar da araya Kurban bayramı glirerse, oğlandan kız tarafına başta Kurbanlık koyun olmak üzere giyecekler gönderilir. Bu da başlı başına bir zevk, eğlence ve sevgi

Yeni nişan takılmış bir kız...

İLKOKULLARDA

HALK OYUNLARI

Hasan Ali Yücel İlkokulu Halk Oyunları Ekibi'nden Serhat Yörük ve arkadaşları

Halk Oyunlarımız artık bütün yurtda en geniş şekilde ele alınmıştır. Çocuklarımız daha ilkokul sıralarında bölge oyunlarımızı öğrenmekte, oynamaktadır.

Diploma törenlerinde, eskiden olduğu gibi kadriller, polkalar, rondlar yerine önceleri Elazığ, Gaziantep, Bitlis, Kars, Erzurum oyunları bütün yurda yayılmış, daha sonraları da İzmir, Van, Diyarbakır, Karadeniz, Urfa, Burdur, Trakya ve diğer yöre oyunları yaygınlaşmıştır.

Bu yıl İstanbul Hasan Ali Yücel İlkokulu, hiç ele alınmayan Maraş Halk Oyunları'nı başarılı bir şekilde öğrencilere öğretmek olanağını bulmuştur. Okul yöneticilerini ve yavrularımızı kutlarız. T.F.A.

gösterisi olur.

Arefe günü akşam üzeri, nişanda olduğu gibi, süslenmiş olan koyun ve ötekileri, köy kızları çalgı çalarak gene kafile halinde kız evine güle oynasa götürürler; oradan verilecek olan oğlanın hediyelerini de getirirler. Her öteberi götürən kıza ve delikanlılara, (Kızlara kız evi, oğlanlara oğlan evi, baş örtüsü, mendil, çevre, çorap gibi) getirip götürme hakkı olarak hediyeler verir. Bu kafilede delikanlılar da vardır, çünkü koyunu kızların götürmesi pek kolay olmaz.

Âşık Edebiyatı :

PRİZREN KAYNAKLI ÂŞIĞI BİLİNMEYEN İKİ DESTAN

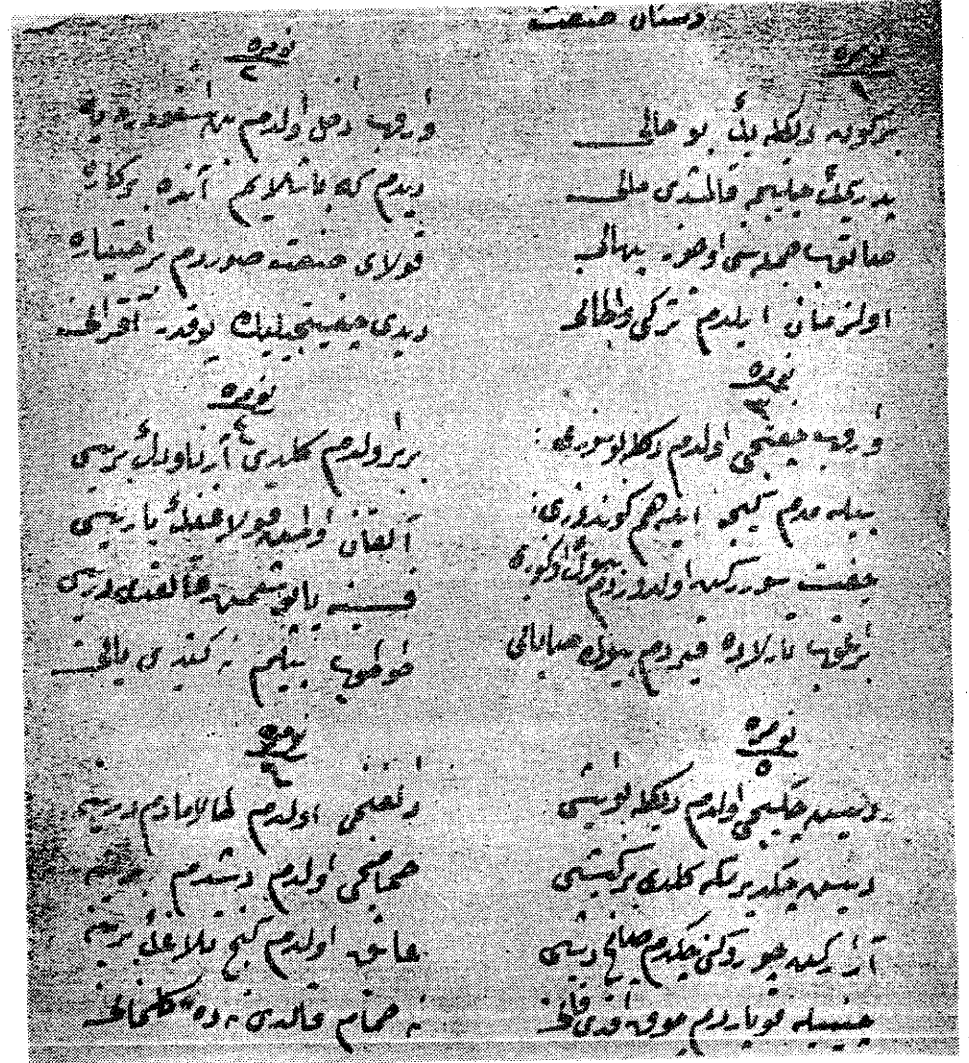
Yazan : Nimetullah HAFIZ

Yugoslavya'da Türk Halk Edebiyatı'na (Âşıklar Edebiyatı'na) büyük hisse katan, henüz sayısı bilinmeyen Türk âşıkları vardı. Bu âşıkların söyledikleri destanlar ağızdan ağıza geçerken büyük bir kısmı unutulup kaybolmuştur. Bunun için Yugoslavya'da söylenmiş bu çeşit destanlarla karşılaşmak biraz güç olmaktadır.

Bu destanlardan ancak bir kısmı cönk ve

mecmualara kaydedildiğinden bunlara bâzi kitaplıklarda rastlanmaktadır. Bazı destanların sonlarında âşıkların adları kaydedilmişse de bu âşıkların kim ve nereli olduklarını anlamak çok güç olmaktadır. Daha az sayıda ise bazı destanlarda âşıkların adları bile bulunmamaktadır.

Nasıl olursa olsun, bu destanların da öteki destanlar gibi bir edebi değeri vardır. Bu sebep

İle Yugoslavya'nın Prizren şehrinde bulunan âşığı bilinmeyen yazmalardaki şu iki destanı yayımlamağı uygun buluyorum.

Destan-ı San'at

1

Bir gün dinleyin bu halı
Pederimin haylıca kalmıştı malı
Satıp cümlesini ucuz, pahalı
Oj zaman eyledim terk-i vatanı

2

Varıp dahil oldum ben İskodra'ya
Dedim ki : başlayım ande bir kâre
Kolay san'at sordum bir ihtiyara
Dedi : çiftçiliğin yoktur akranı

3

Varıp çiççi oldum dinle bu sözü
Bilemedim gece ile hem gündüzü
Çift sürerken öldürdüm büyük öküzü
Bırakıp tarlada kırdım büyük sabanı

4

Berber oldum geldi Arnavud'un birisi
Alkan olmuş kulağının yarısı
Feşine yapışmış kalktı derisi
Tutup bilem gitti ne yanı

5

Diş çekici oldum dinle bu işi
Dişin çektiymeğe geldi bir kişi
Ararken çürüğün çektim sağ diş
Çeyniyle kopardım çok aktı kanı

6

Dalgıncı oldum dalamadım derine
Hamamcı oldum düştüm birine
Âşık oldum genç tellağın birine
Ne hamam kaldı ne de külhani

7

Terzi oldum dinle sefayı
Ütülerken yaktım yeni paçayı
Bayram ertesi bir top çuhayı
Satıp çıraklara yedirdim anı

8

Bir zaman hayırsız oldum kahva başında
Bir dilbere âşık oldum altmış yaşında
Bir zaman göz kırptım köşe başında
Kör idi bir gözü görmedim anı

9

Gidi zenpare dinle bu kârı
Bir gece götürdüm bir koçakarı
Ağzında diş yok hem de benzil sarı
Görünce zannettim gulyabanı

10

Hırsızlığa çıktım ben bir akşamı

Uğuruma geldi köyün imamı
Çağırdı bağırdı gelmedi zabıt adamı
Hemen boğazıma taktı urganı

11

Andan kurtardım selâmet seri
Derviş oldum aldım ele tac-i teberi
Dergâhın birinde eyledim yeri
Dağıldı tekkenin hep dervişanı

12

Şair oldum aldım sazı elime
Düzerken telleri kopardım nâfile
Yetmez oldu benim kazandığım tele
Yere çarpıp kırdım saz-ı kemarı

13

Dülger oldum yıktım yeni binayı
Kovaç oldum kömür buldu pahalı
Meddah oldum aldım ele asayı
Bulamadım yakışıklı yalanı

14

Divitçi oldum kırdım çok divit
Boyacı oldum gelmedi kivit
Simitçi oldum kimse almadı simit
Satinca okundu ahsam ezanı

15

Anden de eyledim firar tebdil durağı
Vardım bir ahçının oldum çırağı
Yuyayım derken kırdım beş on çanağı
Kaçtım ocaktan bıraktım kazanı

16

Yazıcı oldum dinle bu hoş cevabı
Yazayım derken bozdum beş on kitabı
Kebabçı oldum yaktım bütün kebabı
Etleri yaktım kaldı sade büryanı

17

Vardım tellâl oldum düştüm harac haraca
Sormadı bir kimse gelüp bu kaça
Varıp çırak oldum ben bir saraca
Eğer satayım derken bozdum pazarı

18

Kazaz oldum yandı bir gün ipekler
Boşa gitti bunca olan emekler
Tabak oldum sıçmaz oldu köpekler
Gör ne derde uğrattım garip hayvanı

19

Saraf oldum bir de kezazı
Eksik okka düzdüm kırık kantarı
Zabıt gelüp çek dedi darayı
Az kaldı yiyecek idim dayağı

20

Tütüncü oldum dinle bu kârı bir gün
Nargile çoğardı geçmedi tütün

Hasas oldum yandı çarşı bütün
Göklere direk direk çıkar dumanı

21

Andan da geldim bir diyara selâmet
Ol yerin zabiti oldum nihayet
Yandı gördüm bir gün vilâyet
Kalmadı o yerin hele tabanı

22

Gemici oldum gördüm hava kararı
Bir furtuna koptu deniz kabardı
Üç direğin çekip birden kopardı
Yine koptu sandım Nuh'un tufanı

23

Attar oldum bir hoş dinle birader
Kalmadı dükkânda karanfil, zencefil, büber
Tüccar oldum Mısır'a eyledim sefer

1

İki deniz cenge durup evvelâ
Karadeniz der ki şiddet bendedir

Andan da eyledim haylı zararı

24

Papuççu oldum bütün sarftıyanları gerdim
Kassap oldum gayet güç imiş gördüm
Bakkal oldum yağ, bal satayım derdim
Küpe düşmüş buldum beş on sıçanı

25

Kalaycı oldum dinle ahıru'l-emir
Nişadır tükendi kalmadı bir bir
Demirci oldum gelmedi demir
Yolda hırsız soydu bazirgânı

26

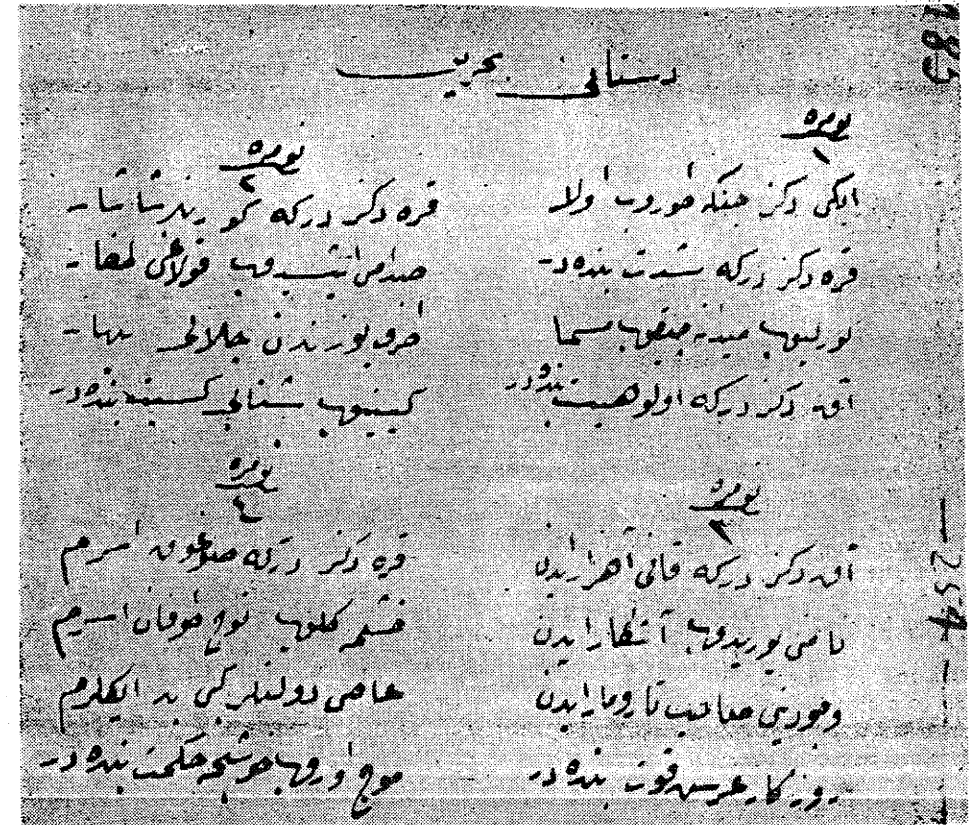
Cerrah oldum dükkânım doldu yaralı
Her kimin yarasını sardım sa öldü
Saka oldum bütün sular tutuldu
Kalmadı o yerin abı devranı

DESTAN-I BAHREYN

1

İki deniz cenge durup evvelâ
Karadeniz der ki şiddet bendedir

Gürleyip meydana çıkıp müsemma
Akdeniz der ki Uluhiyyet bendedir.

2

Karadeniz der ki Görenler şaşar
Sadamı işidip kulağı tıkar
Taraf yüzünden celâli bahar
Giyinip şitabı kisbet bendedir.

3

Akdeniz der ki Kanı ah u zar eden
Namını yürütüp aşikâr eden
Vücudunu sarıp tarûmar eden
Rüzügâr arşı kuvvet bendedir.

4

Karadeniz der ki Soğuk eserim
Hışma gelip Nuh-u tufan eserim
Asi devletler gibi ben inilerim
Mevç urup hoşça hikmet bendedir.

5

Akdeniz der ki Gökten yere yapılan
Ateş olup bulutları dağıtan
Uzak yoldan iniltisin duyulan
Mahitâb ile bu kudret bendedir.

6

Karadeniz der ki Gâhına ermeğe
Yüzünden bile alıp altına girmeğe
Senede bir nice bin ezip vermeğe
Sefine halkına kesret bendedir.

7

Akdeniz der ki Söyle doacı
Sana yüzü kara zehirde acı
Seni bana katıp alan haracı
Darb-ı İskender-i vahdet bendedir.

8

Karadeniz der ki Gördüm hikmeti
Bakub celâlîma görme hor beni
Ajderha misali senden geleni
Ağız açıp yutmağa gayret bendedir.

9

Akdeniz der ki Sen de vir kulak
Beni yutmak sana ne kadar irak
Yanımda bir köksün cürmüne bak
Bulunmaz akranı gayret bendedir.

10

Karadeniz der ki Gösterip tufan
Kurbe kıyamet koparıp herman
Kararıp celâle geldiği zaman
Bunca halka veren zahmet bendedir.

11

Akdeniz der ki: Azgın akarsın
Gökten yere şimşek gibi çakarsın

Ateş olsan cürmün kadar yakarsın
Nice görsen emr-i hazret bendedir.

12

Karadeniz der ki: Uç hevâ nâzil
Anlar senin ile olur mukabil
Gün doğuşu poyraz, kara yel
Nefs-i ejderha nefret bendedir.

13

Akdeniz der ki: Odur cümleden nâzik
On iki rüzigâr içinde sâlik
Kalırsan gör nice kuvvete mâlik
Batı loduz gibi hayret bendedir.

14

Karadeniz der ki: Dünya yüzünden
Mahsulâtım var hava yüzünden
Tirub-u turab ihyâ yüzünden
Dolup boşalmağa gayret bendedir.

15

Akdeniz der ki: Ulu gelip geçenler
Hülyayı andan, ma'deni gevher
Haktan yarar senden ne huruç eyler
İklîm-i enbiya-i behçet bendedir.

16

Karadeniz der ki Coşup subh u şâm
Kible tarafına arz edip tamam
Gece gündüz revan olmadan merâm
Ziyaret yüzünden hasret bendedir.

17

Akdeniz der ki: Böyle yola gidersin
Arayıp aslını nasıl bulursun
İşlerine sonra nadim olursun
Gördün mü suret-i sîret bendedir.

18

Karadeniz der ki: Seyyad eyleyip
Nahak yere halkı serad eyleyip
Tehammül yüzünden feryad eyleyip
Kına sığmayan haslet bendedir.

19

Akdeniz der ki: Bunca olan âvazın
Beri gelmezdi ol niyâzın
Açıp karıştıran bana Boğazın
Şah-ı İskender-i vahdet bendedir.

20

Karışıp bulutlar birbirine
Takdir olup sâkin bulut yerine
Genk eyleyen denizlerin sırrına
Sayd bekleyip növbet bendedir.

GÜZEL AHMET

Derleyen : Hayrettin İVGİN

Çorum ilinin Sungurlu ilçesine bağlı Boğaz-
kale bucağında «Güzel Ahmet» adı altında bir
masal derledik. Masal, 1968 yılında o zaman lise
birinci sınıfta bulunan öğrencim Hacı Ömer Ku-
zokuk'un yardımı ile derlenmiştir. Masalı derledi-
ğimiz 60 yaşında bir kadındı. (Kadının adını yi-
tirdim.) Masalı yaklaşık 40 yıl önce büyüklerin-
den dinlediğini söylemişti. Derlemeyi yaparken
yaşlı kadının anlatım biçimine uymaya özen gös-
terdik.

Masal bir bütün olarak gözükiyorsa da De-
de Korkut hikâyelerinin rivayeti olduğu ortada-
dır. Dede Korkut hikâyelerinin özellikleri; «Kam
Büre Bey oğlu Bamsı Beyrek Boyu», «Kanlı Koca
oğlu Kanturalı Boyu», «Dirse Han oğlu Boğaç
Han Boyu»nun rivayetlerini kapsamaktadır.

Güzel Ahmet'in babasının çocuğu olmayıp,
dervişin gelerek ilaç olarak elma vermesi, adının
konması, Hırız Malı ile maceralı evlenmesi,
«Bamsı Beyrek» hikâyesinin benzeri yönleridir.
Masal kahramanı Güzel Ahmet'in Sultan Hanım
ile dövüşmesi «Kanlı Koca oğlu Kanturalı» hi-
kâyesinin değişik biçimidir. Yine, Güzel Ahmet'i
babasının öldürmek istemesi, iyi olup geriye
dönmesi «Dirse Han oğlu Boğaç Han» hikâye-
sinin rivayetinden başka bir şey değildir.

Güzel Ahmet masalı, bu yönleri ile incelen-
meye değer nitelikte bir masaldır.

**

Bir varmış bir yokmuş. Ta önceleri bir karı
ile bir koca varmış. Bunların çocukları olmazmış.
Bir gün kocası :

— Karı, sen bir kaç gün bekle! Ben şöyle
bir gideyim, ilaç bulayım, demiş.

Ayağına demir çarık giymiş, eline demir
baston almış, yola çıkmış. Az gitmiş, uz gitmiş
dere tepe düz gitmiş. Ayağındaki demir çarık
yırtılmış, elindeki demir baston kırılmış ve bir
çeşmenin başına gelmiş. Çeşmeden abdest al-
mış ve namaza durmuş. Namaz kılıp tam selâm
verceği an sağ tarafına bakmış ki bir ak sakallı
derviş oturuyor. Neyse namazını bitirmiş. Der-
viş sormuş :

— Selâmün aleyküm oğul, sen buralarda ni-
ye geziyorsun? Bir derdin mi var yoksa? Adam :

— Böyleyken böyle. Benim bir karım var.
Çocuğumuz olmuyor. Ben de bir ilaç bulmak için
çıktım, demiş. Derviş :

— Al, oğul, diyerek cebinden bir elma çı-
karıp vermiş :

— Bunun kabuğunu soyacaksın atına yedi-
receksin, elmayı da ikiniz yiyeceksiniz. O zaman
çocuğunuz olur. Ama ben gelmedikçe adını koy-
mayacaksınız. Ben varır adını koyarım, demiş.

Böylece adam bir tarafa, derviş bir tarafa
ayrılmış. Adam evine dönmüş. Karısı :

— Herif bir şey bulamadın mı? diye sor-
muş. Adam :

— Yok, karı bir şey bulamadım, demiş.

Neyse akşam olmuş, yatakları sermişler.
Adam soyunurken koynundan «pat» diye elma
düşmüş. O zaman elmayı hatırlamış :

— Karı, yeni aklıma geldi. Bu elmanın ka-
buğunu ata yedireceğiz, gerisini de biz yiyece-
ğiz, demiş. Neyse bunlar gereği gibi yapmışlar.
Geç zaman git zaman, aradan aylar geçmiş. Bun-
ların bir erkek çocuğu olmuş. Çocuk büyümüş, o
zamanın okuluna göndermişler.

Bu çocuk okulda biri ile dövüşmüş. Karşısın-
daki çocuk :

— Ulan, falancasını falan yaptığının adsız
dölü, demiş.

Bu lâf çocuğun zoruna gitmiş. Eve gelmiş,
anasına :

— Ana, benim adım yok mu? diye sormuş.

— Yok yavrum, senin adını deden gelecek
koyacak, demiş anası da.

Çocuk «İllâ benim adım konacak» diye diret-
miş. Anası, babası akşam biraz adam toplamış
ve çocuğun adını koymaya karar vermişler. Tam
yemek yiyecekleri zaman derviş kapıdan içerli
girmiş :

— Selâmün aleyküm, demiş.

«Aleyküm selâm» dindikten sonra dervişe
yer vermişler. Oturur dururken derviş çocuğa :

— Güzel Ahmet, bana bir su ver, demiş.

Su gelip içtikten sonra gitmek için kalkmış.
«Otur» filan, dedilerse de durmamış kaybolmuş.

Böylece çocuğun adı «Güzel Ahmet» olmuş.

O köyün kadınlarının su çektiği bir kuyu
başı varmış. Kadınlar, kızlar bu kuyunun başında
otururlar gizli gizli konuşurlarmış. Bir gün bun-
ları Güzel Ahmet görür :

— Bilmem nesine ne yaptığının kızları, siz
ne gizli gizli konuşuyorsunuz? diyerek ok atıp
testilerini kırmış. Kızlar :

— Aman Güzel Ahmet, yaptığını beğeniyor musun? Allah, Yemen dağında Hırız Malı'nın his-mından geç, diyerek beddua etmişler.

Bu arada Güzel Ahmet'e adını veren derviş gelmiş, ahıra girmiş. Güzel Ahmet'in atının ku-lağına :

— Arkandan ne kuş yetişsin, ne de kurt yetişsin. Seğirttiğine yetesin, kavradığını tutasın, demiş ve kaybolup gitmiş.

Güzel Ahmet, kızların bedduasını annesine söyler :

— Ana, böyleken böyle! Falanca kızlar bana Hırız Malı'nın hisminden geçesin dediler. Ben gidip Hırız Malı'nı bulacağım, demiş.

Anası, babası ne kadar uğraşırlarsa da söz tutturamamışlar. Hatta babası bunun gitmemesi için köyün etrafını surla çevirtmiş. Güzel Ahmet atının yanına varmış, bakmış ki at siyim siyim ağlıyor.

— At, ne ağlıyorsun? Yolculuk başladı. Beni bu surdan dışarı çıkartabilir misin? demiş. At :

— Sırtıma bin avluda beni bir dolandır. Eğer ki ayaklarımın altından ateş saçılırsa bil ki suru aşarım. Ayaklarımın altından ateş saçılmazsa suru aşaman, demiş.

Güzel Ahmet, atın üstüne binmiş. Bir beri sürmüş, bir öte sürmüş. Atın ayağından avuç avuç ateşler saçılmış. Güzel Ahmet :

— Yetiş ya Hızır! diye bağırmuş.

O arada adını koyan derviş gelmiş. Atının eyerine eliyle vurmuş. Ahmet; glynmiş, kuşanmış, atına bir heybe altın koymuş ve atlayıp suru aşmış. Az gitmiş uz gitmiş, dere, tepe düz gitmiş, bir çayırılık yere varmış. Atını bağlamış, çimenlerin üstüne sırt üstü yatmış.

Meğerse Hırız Malı'nın konağı bu çayırılığın yanındaymış. Geçerken Güzel Ahmet'i görmüş:

— Ey yiğit! Sen oraya yatmışsın ama benim geride devlerim var. Seni görürlerse sorarlar (emerler), demiş.

— Gelecekleri varsa, görecekleri de vardır, demiş Güzel Ahmet.

Bu sırada devler de gelmiş. Güzel Ahmet'i çekmişler, sormuşlar ve yutamamışlar. O bun-ların birini öldürmüş. Devler bakmışlar ki olacak gibi değil.

— Ey yiğit! Sen bizden yiğitmişsin. Geride, falan yerde taşın dibinde bizim eniklerimiz var. Onlar sana lâzım olur, demişler ve gitmişler.

Güzel Ahmet, taşın dibinden enikleri getirmiş ve Hırız Malı'nın yanına gitmiş. Meğerse bu, dev-

leri yenen erkekle evlenmeye söz vermiş. Güzel Ahmet'le evlenmiş.

Bir gün Güzel Ahmet tavşan avına gitmiş. Tavşanlar önüne geliyor ama vuramıyormuş. Eve gelip Hırız Malı'na :

— Tavşanlar benim önüme geliyor ama vuramıyorum. Saçımdan bir tel ver de önüme koyayım. O anda-sen aklıma gelirsin belki vururum, demiş.

Hırız Malı saçından bir tel vermiş ve :

— Aman, bu saçıma sahip ol. Sonra başına çok işler getirir, demiş.

Güzel Ahmet, avda saçı önüne koymuş avını gözlemeye başlamış. Ama o anda bir rüzgâr çıkmış ve saçı alıp bir padişahın pınarının oluşuna düşürmüştü. Padişah bu sırada at üstüne atını sulamak istemiş. Ama at yine de içmemiş. Atı dövmüş falan ama at yine de içmemiş. Padişah bu suda bir şey olduğunu sezerek suyu süzdürmüştü ve içinde o saçı bulmuş. Bu saçın Hırız Malı'na ait olduğunu anlamış. Hırız Malı'ni tutup getirmeleri için askerlerini yollamış. Ama Hırız Malı'nın devleri askerlerin kiminin kolunu, kiminin bacağına koparmış. Hırız Malı'na bir şey yapmadan geri dönmüşler. Aradan zaman geçmiş, Demişler ki :

— Bir adam var, insan kellesinden kale yaptırmış. Güzel Ahmet bunu duyunca :

— Ben gideyim şu adama. Bakalım nasıl bir adammış, demiş. Hırız Malı :

— Gitme yiğit! Sana bir şeyler yaparlar. Başına kötülük gelir, demişse de dinletememiş.

— Bana bir şey olmaz, diyerek yola çıkmış Güzel Ahmet. Dedikleri yere varmış bakmış ki gerçekten insan kellesinden yapılmış bir kale var. Yanına yaklaşmış. Pencereden içeri bakmış ki ortada bir sofraya kanlı bir pilav var. Pilavın ortasında bir kaşık dikili imiş. Hemen içeri girmiş başlamış bu pilavı kaşıklamaya. Adam görmüş :

— Ey yiğit, sen o pilavı yiyorsun ama gel seninle yarışımız var, demiş.

Önce ok atma yarışına başlamışlar. Havada ki kuşu adam vurmuş ama Güzel Ahmet vuramamış. Kelleden kale yaptıran adam :

— Seninle güreşe tutuşacağız, eğer yene-mezsen beni, senin kelleni keseceğim, demiş. Neyse, güreşe tutuşmuşlar. Güzel Ahmet bunu yıkamamış, iyice kötülenmiş.

— Ey yiğit, beni bırak! Ben bir su döküne-yim, ondan sonra güreşelim, demiş. Adam bırakmış, tam su dökünürken derviş dede gelmiş. Gü-

zel Ahmet'e iki tokat vurmuş. Derviş :

— Karşıdaki kadındır. Ne var ki sen onu yıkamıyorsun. Koltuklarının altını bir sık, memelerinden tut yatır, demiş.

Aynen öyle yapmış ve kelleden kale yapan adamı yenmiş. Bıçağını çıkarmış tam keseceği sırada belindeki kayışı almış, sırtından elbisesini çekmiş, bakmış, görmüş ki ne görsün! Adamın gözünü kamaştırıran bir dünya güzeli kız! Hemen bırakmış ve onunla evlenmiş. Adı da Sultan Hanım'mış. Sultan Hanım' almış. Hırız Malı'nın yanına getirmiş. Üçü bir de tazıları mutlu olarak yaşamaya başlamışlar.

Başka bir ülkenin padişahi Hırız Malı'nın güzelliğini duymuş onu Güzel Ahmet'in elinden almak için askerler göndermiş, cazılar göndermiş alamamış. Bakmış başa çıkamayacak Güzel Ahmet'e kızını vermiş. Olmuş Güzel Ahmet'in üç karısı bir de tazısı.

Bir gün Güzel Ahmet karılarına :

— Babamın köyüne gidelim, orada yerleşelim, demiş.

Bu sırada derviş dede gelmiş ve göz açıp kapayıncaya kadar babasının yanında bir büyük konak meydana çıkmış. Işıl ışıl ışılmış, babasının evini ısıtmış. O sırada anası uyanmış, bakmış evin içi ışılmış. Sabah oldu sanmış. Kocasına :

— Herif, kalk sabah olmuş. Namaz kılalım demiş?

Dışarı çıkmışlar bakmışlar ki büyük güzel bir konak var. Sahibinin Güzel Ahmet olduğunu öğrenmişler ve onları görmeğe gitmişler. Annesi kadınları görünce sormuş :

— Siz kimsiniz? demiş. Onlar da :

— Biz güzel Ahmet'in karılarıyız, demişler.

Babasının gözü Güzel Ahmet'in karılarına oynamış. Onları Ahmet'in elinden almak istemiş. Güzel Ahmet babasının evine giderken karıları :

— Gitme yiğit, başına bir hâl gelir, demişler.

Fakat bunları dinlememiş ve babasının evine gitmiş. Babası bunun gözlerini oydurmağa ve kendisini astırmaya niyet etmiş.

— Oğlum, derviş dedem, seni ne zapteder dediydi, demiş. Oğlan :

— Baba, derviş dedem bana, seni urgan zapteder dediydi, demiş. Babası hemen onu urganla bağlamış. Cellatlara :

— Gelin şunun gözlerini oyun, demiş. Bunu duyan Güzel Ahmet bir gerneşmiş bağları kopar-

mış. Babası :

— Oğlum, derviş dedem, seni ne zapteder dediydi, demiş. Oğlan :

— Baba, derviş dedem bana, seni zincir zapteder dediydi, demiş.

Babası onu hemen zincirle bağlatmış. Ama Güzel Ahmet gerneşerek zincirlerden de kurtulmuş. Babası gene sormuş :

— Oğlum, derviş dedem, seni ne zapteder dediydi, demiş. Oğlan :

— Baba, derviş dedem bana, seni başının bir tek teli zapteder dediydi, demiş. Bunun üzerine Güzel Ahmet'in başından bir tel almışlar ve baş parmaklarından bağlamışlar. Babası cellatlara :

— Oyun bakalım şunun gözlerini, demiş.

Güzel Ahmet bütün gücüyle gerneşmiş ama, ama bağlarından kurtulamamış. Bunun gözlerini oymuşlar. Sağ gözünü sol cebine, sol gözünü sağ cebine koymuşlar. Köyün uzağında bir kuyuya böylece atmışlar.

Güzel Ahmet'in bir tazısı vardı ya. İşte bu tazi onu kuyuya attıkları yere gelmiş, başlamış kuyunun başında beklemeye. Buradan bir kervan geçiyormuş. Kuyunun biraz ilerisinde konaklamışlar. Güzel Ahmet'in tazısı bunların yanına gitmiş, bir kırtmış, buna ekmek vermişler. Tazi ekmeği alıp kuyunun başından aşağı atmış. Yine gitmiş kervancıların yanına kırtmış. Karvancılar yine ekmek vermişler. Bunu da alıp kuyunun başına getirip aşağı atmış. Tazinin üçüncü kere ekmek isteyip kuyuya atmasından kervancılar şüphelenmişler. Kervancı başı Keloğlan imiş.

— Ya, Keloğlan, bu tazıda bir iş var demişler.

Tazıyı takip etmişler. Kuyunun başına gelmişler. Bakmışlar ki içerden sesler geliyor. Keloğlan :

— Benim belimden bir ip bağlayın, kuyunun içine sarkıtın demiş.

Öyle yapmışlar. Güzel Ahmet'i kuyudan çıkarmışlar. Ulu bir ağacın dibine koymuşlar. Sol cebinden sağ gözünü çıkarıp sağ gözüne; sağ cebinden sol gözünü çıkarıp sol gözüne koymuşlar. Ve kervancılar :

— Buradan bir kuş uçar. Bu adam bu kuşun dilinden anlarsa kuşun ayağının altından bir yaprak düşer. Bu adamcağız bu yaprağı alsa, gözlerine sürse, anadan doğmuşa döner, deyip gitmişler.

Güzel Ahmet, tabii bu sözleri duymuş ve

Bize gelen KİTAPLAR

● Dr. Saim Sakaoglu : «101 ANADOLU EFSA- NESİ». Yurdun çeşitli yerlerinden derlenen 101 efsane 12 bölümde verilmiştir. Eserin başında Sakaoglu'nun Önsözü, sonunda da 16 sayfalık Notlar - Kaynaklar yer almıştır. Damla Yayınevi Yayınları, Nu. 46. Babiâli Cad. No. 50, İstanbul, Kitap, 19,5 X 12 cm. boyunda, 270 sayfa, 20 lira (İst. 1976).

● Gabriel Bonvalot - M. Reşat Uzmen : «ESKİ

aynen dedikleri gibi yapmış. Gözleri iyi olmuş, anadan doğmuşa dönmüş. Kalkıp bir tepenin başına gitmiş. Bakmış ki bazı adamlar çift sürüyor. Hemen onların yanına gitmiş. Hayvanların sırtlarında hep çul çekiliymiş. «Selâmün aleyküm — Aleyküm selâm» dan sonra sormuş :

— Niçin bu hayvanların sırtlarına çul çektiniz? Demişler :

— Bizim köyde Güzel Ahmet derler bir yiğit vardı. Babası bunun gözlerini oydu. Şimdi onun karıları ile evleniyor. Kırk gün kırk gece düğün yapıyor. Biz yas çekiyoruz. Güzel Ahmet :

— Peki, sizin köye varsam beni misafir eder misiniz? demiş. Onlar :

— O nasıl söz, tabii misafir olursun, demişler.

Çifti güvermişler. Güzel Ahmet'i alıp köye götürmüşler. Güzel Ahmet, bakmış ki babası cirit oynuyor. Güzel Ahmet yanındakilere :

— Yahu, şu adama söyleseniz, o ata beni bindirip cirit oynatmaz mı? demiş.

— O nasıl söz, oynatmaz olur mu! deyip gitmişler babasını attan indirmişler. Çiftçiler :

— Sen aşağı in, şu misafir biraz binecek, demişler.

Babası attan inmiş. Güzel Ahmet varmış, ata binmiş. Atın üstünde bir öte gitmiş bir beri gelmiş ve babasının önünde durmuş. Elindeki sopa ile babasına öyle vurmuş ki babası hemen ölmüş. Bu arada Güzel Ahmet'in tazısı vardı ya, o gidip ablalarına kıyarak haber vermiş. Güzel Ahmet'in ablaları, annesi gelmiş. Sarışmışlar öpüşmüşler, ağlamışlar. Sonra karıları gelmiş. Hep birlikte eski evlerine gitmişler, muratlarına ermişler.

YURT/ORTA ASYA'DAN». 100 yıl evvel Orta Asya Türk halkının yaşayışını, efsanelerini, şehir ve köylerinin durumunu anlatan eser, Tercüman 1001 Temel Eser Serisi, No. 85. Kitap, 19,5 X 13 cm boyunda, 284 sayfa, 10 lira (İst., 1976).

● Dr. Dursun Yıldırım : «TÜRK EDEBİYATINDA BEKTAŞI TİPİNE BAĞLI FIKRALAR». İnceleme, metin (Doktora tezi). Sözbaşı, Açıklama ve kısaltmalar, Giriş, Türk Edebiyatında fıkra türü, Türk Fıkraları ve tasnif meselesi, Bektaşî fıkraları, Bektaşî tipine bağlı fıkraların tahlili, Sonuç, Metinler (389 fıkra), Sözlük, Bibliyografya. Kültür Bakanlığı, Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları : 18, Halk Edebiyatı Dizisi : 2. Kitap, 24 X 17 cm. boyunda, 248 sayfa, 25 lira (Ankara, 1976).

● Dr. Metin And : «TURKISH DANCING/TÜRK DANSLARI». Türk Danslarının resimli tarihi, Halk Danslarından Dönen Dervişlere ve bale danslarına kadar, 101 i renkli, 194 resim, minyatür ve fotoğrafla, İngilizce. Dost Yayınları, Ahmet Rasim Sok. 15/5, Çankaya - Ankara. Eser, 26,5 X 19,5 cm boyunda, 182 sayfa, fiyatı yazılı değil (Ankara, 1976).

● Menter Şahinler : «LA POLITIQUE DE LA TURQUIE DANS LE CONFLIT DE CHYPRE EN 1974/1974 KIBRIS HAREKATINDA TÜRKİYE'NİN SİYASİ TUTUMU». Paris Üniversitesi Siyasal Bilgiler Devlet doktora tezi - Memoire de D.E.S. Université de Paris I Sciences Politiques. içinde, Giriş, Kıbrıs'ın siyasi tarihi, Kıbrıs'ta 1954 ten bu yana Türk siyaseti, 1974 deki çatışma, çatışmanın sebepleri, Kıbrıs çatışmasının çözümüne doğru, Kıbrıs'ta kesin çözüm koşulları, Bibliyografya. Les Presses du Palais - Royal, Paris, 1976. Edinme adresi : Menter Şahinler, 28 Quai de la Loire, 75019 Paris - Fransa, Eser, 21 X 14 cm boyunda, 88 sayfa, fiyatı yazılı değil.

● İrfan Ünver Nasrattinoğlu : «SAMSUNLU AŞIK KEMALİ BÜLBÜL». Aşığın hayat hikâyesi ve şiiirlerinden seçmeler. HOTEY - DER Yayınları : 3. İsteme adresi : Hotey - Der, İnkılâp Mahallesi, Orta Sokak, No. 18/A, Ulus - Ankara. Kitap, 19,5 X 13,5 cm boyunda, 64 sayfa, 10 lira (Ankara, 1976).

IX. BALKAN FESTİVALİ VE TÜRK GRUPLU

Yazan : İhsan HİNÇER

Bu seneki X. Ohrid Balkan Halk Oyunları ve Türküleri Festivali'ne katılan «İstanbul (Kadıköy) Turizm Folklor Derneği» 2 Temmuz 1976 günü İstanbul'dan otobüsle yola çıkmış. Yunanistan yolu ile 3 Temmuz günü saat 15 te Yugoslavya'nın Ohrid şehrine ulaşarak saat 15.30 da yapılan açılış törenine ve defileye katılmıştır. Grup İpsala'dan Yunanistan topraklarına girişinde ve dönüşünde Yunan halkı, köylüleri, dükkân sahipleri ve gümrük memurları tarafından çok samimi karşılanmış ve uğurlanmıştır. Bu durum grup mensuplarını hem şaşırtmış, hem de sevindirmiştir.

Grupumuz'a Ohri Gölü kıyısındaki Otelcilik Okulu'na tahsis olunan Otel'de yer ayrılmıştı. Aynı otelde bizden başka Yugoslavya'nın Slovenya ve Avusturya Grubu da bulunuyordu.

Ohrid Festivali'ne çağırılan çeşitli ulus ve Yugoslav grupları 2 bölümde davet ediliyorlardı. Birinci grup 3-6 Temmuz, ikinci grup ise 6-9 Temmuz tarihleri arasında Ohrid'te bulunacak şekilde programa alınmışlardı. Her gece ya iki, ya da üç grup cyunlarını sunuyordu. Festival programı her gece saat 20 de başlıyor, kesin

olarak 22 de sona eriyordu. Türk Grubu'nun gösterisi 4 Temmuz günü saat 21 de Slovenya Beltinci adlı grup'un oyunundan sonra idi.

Bjilindiği gibi Ohrid Festivali, oyun ve türkülerin bir tören, şenlik, meslek icrası gibi geleneksel mizansen içinde sunulması temeline dayanmaktadır. Türk Grubu ilk defa bu yıl, Festival'in bu özelliğine uymuş, seyirciler tarafından dakikalarca alkışlanmıştır. Komite yetkilileri yöneticilerimizi ve dans elemanlarımızı tekrar tekrar tebrik etmişlerdir.

Grupumuz sahneye Gelin Alayı ile girmiş, diğer köşede de Trakya düğün geleneklerinden Damat Traşı töreni canlandırılmıştır. Gelin'e kaynata ve kaynana tarafından yüzgörümlüğü takılırken Düğün Evi'ne gelen Bayburt Erkek, daha sonra da Bayburt Kızı Ekibi düğün eğlencelerinin ilkinin teşkil eden oyunlarını sunmuş, sırasıyla Sarıkız, Sarhoş Barı, Sallama ve Sıksara ile Güldalı, Veysej Barı, Koçlar ve Serçe oyunlarını oynamışlardır. Ekip'te, Cengiz Korkut, Mustafa Yılmaz, Kâzım Korkmaz, Mete Ordu, Gürcan Gökçeli, Serdar Yaylalı, Nilgün Benlioğlu, Berrak Önalın, Nesrin Çanakçı, Neşe Kir-

İstanbul Folklor Turizm Derneği Topuluğu Ohrid Festival Sahnesinde : Sivas Ekibi oynarken...

Yugoslavya'daki Ohrid Balkan Festivali'nde Bayburt Erkek Oyunları Ekibi sahneye çıkarken...

emir ve Julya Vukçeviç yer almıştır.

Bayburt Ekibi oyunlarını oynayıp sahnenin fona geçerken Sivas Kız Ekibi Madimak'la oyunlarına başlamış, bunu İş Halayı izlemiştir. İş Halayı'nın çamaşır yıkama, hamur açma, yün jirme, yıkanma, süslenme sahneleri ve giysilerin güzelliği karşısında bütün seyirciler coşmuş, alkışların arkası gelmemiştir. Bu oyunu iş Halayı izlemiştir. Ekip Nilgün İslamoğlu, asemın Aydoğdu, Hülya Arca, Ayfer Taylan ve Erhan Vardar'dan kurulu idi.

Sivas Ekibi'ni Kars-Kafkas Ekibi'nin Kafkas, İğdir Barı, Kıskaç ve Şeyh Şamil oyunları kipi etmiştir. Düğüne davetli komşu bir köyün gençlerini temsil eden Kars-Kafkas Ekibi'nin mens elemanları Halil Çoban, Mustafa Kavasoğlu, Vedat Okyar, Sedat Yurtan, Billür Önalın, İrcan Olut, Meral Ortakçı ve Nilgün Arım'dan oluşmuştu. Balkan oyunları karakteri dışındaki çok zarif, çok hareketli, kişisel ve dinamik içerikli isteyen Kars oyunları da mizansen ve hareket itibarıyla büyük ilgi çekmiştir. Kıskaç oyununun içeriği seyircileri neşelendirmiş Şamil oyunu ise coşturmuştur.

Türk Grubu'nun son ekibi Silivri Topluluğu Balkan Oyunları yapısındaki Trakya Oyunları

rimızı sunan ve 1976 Liselerarası Türkiye Halk Oyunları Yarışması'nda birincilik alan Silivri Ekibi Ali Gürsoy, Harun Kaya, Fehmi Bilici, Zehri Çorak, Nihal Yaşat, Bilgin Onay, Keriman Scyer, Zelâl Nergiz'den oluşuyordu. Bu Ekibimiz de en küçük bir falso bile yapmadan Kabadayı, Trakya Karşılama, Şakşak, Asker, Yeni Kasap ve Geçti Bir Yaz oyunlarını oynadı. Seyircilerin alkışlarla tempo tutmasıyla programımız başarılı bir sonuçla nihayete erdi.

Oyunlarımıza zurna, klânet ve mey'le Ahmet Meral ve Sefer Tatlıoğlu, Davulla Halil Çoban, Mehmet Serdaroğlu, akordiyonla Cengiz Korkut eşlik etti. Harun Kaya ise solo bir uzun hava ile bir oyun havası okudu.

Gruba, uzman ve Ohrid Festivali Organizasyon Komitesi Üyesi olarak İhsan Hınçer, Kafile Başkanı ve Yönetici olarak Mehmet Serdaroğlu, Silivri Lisesi Ekibi Yöneticisi olarak da öğretmen Temel Erdoğan katılmıştır.

Programın sonunda Grubumuza Ohrid Festivali Komitesi adına, Ohrid Müzesi Müdürü Abdülhak Salih tarafından bir sertifika ile bir plaket verilmiştir. Türkçe bir konuşma yapan Salih, Grubumuzun üstün başarısından dolayı Komite'nin ve şehir halkının teşekkürlerini ve teb-

GIYİM - KUŞAM SOZLÜĞÜ

— III —

Yazan : Wolfgang İbrahim CREMERS

keklere verilen ad.

— L —

KIVRAK :

Al renkte bir kanaviçedir. Üzeri ufacık maddenin pullarla işlenir. Duvak günü gelinin tepe altını üstünden başına örtülür.

KUNDURA :

Konçsuz bir iki parmak topluklu, ökçe altı demir nalçalı, taban altı kabaralı (demir çivili) ağır ve kaba ayakkabı.

KUTNU :

Pamuk, daha çok ipekle karışık bir çeşit dokuma.

KUŞAK :

Belli sıkı tutmak için sarılan uzun ve dar kumaş. Kuşak kadın ve erkek giyiminde çok önemli bir yer tutmuştur. Bağlanış ve kumaşın cinsine göre o insanın altesini ve zenginliğini ifade eder.

KÜLÂH :

Külâh, dikişsiz bir tek parça keçeden yapılmıştır. Külâhın tepesi sivridir. Hem sade, sarık sarılmadan «dal külâh» olarak, hem de sarık sarılarak giyilir.

KÖÇEK :

Kadın kılığına girip çengi gibi oynayan erkeklerini açıklamış, başarımızın devamını dilemiştir.

Komite Başkanı Prof. Dr. Tome Sazdov ile Genel Sekreter Milorad Duşaniç de tebriklerini bildirmişlerdir.

Başkan Prof. Dr. Sazdov, Türkiye'de Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın 21 - 25 Ağustos'ta Kırşehir'de yapacağı Türkiye Mahalli Halk Oyunları Yarışması'na bir müşahit üye göndermek ve izlemek istediklerini, bu isteklerini Turizm ve Tanıtma Bakanlığına ulaştırmamızı bildirdiler. Türk Halk Oyunlarının zenginliğine hayran kilmamanın mümkün olmadığını belirttiler.

Ertesi gün de organizasyon komitesi toplanarak gelecek yıl kutlanacak X. yıl festivalinin çok geniş kapsamlı yapılmasını kararlaştırmıştır.

Grup, program gereğince 6 Temmuz sabahı Ohrid'den ayrılmıştır. Grup, gidişinde olduğu gibi dönüşünde de gerek Yugoslavya'da, gerekse Yunanistan'da geçtikleri köy ve şehirlerin halkı tarafından sıcak ilgi ile karşılanmış ve uğurlanmıştır.

LÂHOR ŞAL :

Lâhur'da yapılan bir cins şal.

LAPÇIN :

Tabanı meşinden, gaytanla bağlanan kulaklı mest. Mestin uzun konçlusudur, ağzı kısa bir çizme gibidir, baldıra kadar çıkar. Bir kolonla baldır üstünden bağlanır. Daima kundura ile giyilir. Onun için lapçin - kundura da denilir.

LATA :

Cübbenin üstüne giyilir, setre gibi iki santim dik yakası vardır. Barut renginde olup çuhadan yapılmıştır.

LİBADE :

Dikişli pamuklu kısa hırka. Astarı ile yüzü arasındaki pamuğu verev dikişle dikilir. Bu dikişler hırkanın sırt kısmında balık sırtı denilen şekilde kavuşur. Kısa, dik yakalı, eteği bel hizasında olur. Kolları bol, kol yenleri bileğin üç dört parmak üstünde kalır. Kadın cepkenidir. Kadifeden, çuhadan sırma işlemeli ve düz de olur.

LİRA ÇEYREĞİ :

Altın liranın dörtte birine (çeyreğine) denilir. Başlıklara dizilir, boyuna asılır.

— M —

MAHMUDIYE :

İkinci Sultan Mahmut zamanında basılmış ince altın sikke (para), ki bu gün süs altını olarak kullanılmaktadır.

MAKRAMA, MAHRAMA :

Kenarı işlemeli destimal, havlu, peşkir. Halk ağzında mahrama denilir. «Destimal, bazı kadınların başlarına sardıkları nakışlı peştimal». Süs olarak kullanılan uzun püskül.

MANTİN :

Canfesten kalın bir cins ipeklilik kumaş.

MAŞLAH :

Altı üstü bir, kol yerine yukarıdaki iki ucunda yarık olan bir nevi üstlüktür. Bazı yerlerde yeldirme yerine maşlah giyilir.

MENTEŞE BİLEZİK :

Açılıp kilitlenen bilezik.

MEST :

Tabanı ve yüzü yumuşak deriden, incik kemiğinin üstüne kadar çıkan kısa konclu, düğme-

siz ve bağısızdır. Ayağa tıpkı çorap gibi hem kadın, hem de erkekler tarafından giyilir. Sarı veya siyah sahtiyandan yapılır. Uzun boğazlı veya kısa boğazlı olur.

MERKUP :

Mest ve çedik üzerine giyilen sarı meşinden yapılmış kunduranın adıdır.

MİNTAN :

İç gömleği üstüne giyilir. Etekleri kalçaları örtecek kadar uzundur. Uzun kollu, düz yakalı, önü entari gibi yarım yırtmaçlı olup, yırtmacı 3-4 düğme ile kapanır. Dış gömleği olarak baştan geçirilip giyilir. Kollarının bitimi yırtmaçlı olup, düz bir kol kapağı eklenir. Bu kapak üstünden bir sedef veya taş düğme ile iliklenir. Mintanın etekleri şalvarın (poturun, pantolonun) içine alınır.

MÜHÜR :

Bir kimsenin veya bir kuruluşun adının kazılı bulunduğu imza ve damga yerine kullanılan madeni veya madde parçası. Nakış olarak kumaş ve dokumalarda da kullanılır.

— N —

NAZARLIK :

Nazar değmemesi için üste takılan mavi boncuk v.b. ler.

NAKIŞ : Sırma veya ipekle kumaş üzerine işlenen çeşitli işleme türleri.

NALÇA :

Ayakkabıların altına çakılan demir.

— O —

OYA :

Mendil, yazma çember, başörtüsü gibi kadın eşyasının kenarlarına iğne ile örülen veya örüldükten sonra dikilen bir çeşit dantel. Motifleri

çiçekler, meyvacıklar, yapraklar veya sembolik şekillerdir.

ÖNBEZİ

Önlük, iş yaparken üst kirlenmesin diye bele bağlanan örtü.

— P —

PABUÇ :

Yemeni, mest, kundura, terlik gibi türlü adlar verilen çeşitli biçimdeki ayakkabılara verilen genel isim.

PAÇA :

Bağlama şalvar altına giyilir, bir çeşit dondur. Çakşır, mandik, tuman da derler.

PEÇE :

Kıldan hususi bir şekilde yarım metre boyunda, otuz santim eninde dokunmuş, üst kenarına sırmalı harç çekilmiş ve peçe bağı denilen ipek kaytan uçlarında peçe şemsesi denilen gümüş yapraklar olan ve yüze gerilen siyah örtü.

PELERİN :

Omuzlar üzerine atılarak kullanılır. Yakası ve önü harçlarla süslenmiştir. Harmanı de denilir.

PEŞKİR :

Yemek yerken kullanılan veya el kurularan büyük mendil şeklinde pamuk veya keten dokuma bez.

PEŞTEMAL :

Bele bağlanan ve vücudün belden aşağı kısmını sarılarak örten bez, İpekten de yapılır.

PITRAK :

Bir dal veya ağaç üzerindeki çiçek veya yemişin çokluğunu ve sıklığını anlatmak için kullanılan süs motifi.

(Devamı var)

DERGİMİZ**28 YAŞINA BASTI**

Dergimiz, elinize almış bulunduğunuz bu, 325 No.lu Ağustos 1976 tarihli sayısıyla 28 yaşına ve 17. cildine basmış bulunmaktadır.

Geçen ay tamamlanan 16. cildimiz ve (307 - 324. sayılarımızı kapsayan) özel cilt kapaklarımız hazırlanmıştır. Ayrıca tüketen 56, 67, 81, 90 ve 92. sayılarımızın ikinci baskıları yapılmıştır. Bu suretle bazı okuyucularımızın koleksiyonlarındaki eksikler tamamlanmış olmaktadır.

Bu arada 1 - 16. ciltlerimiz de hazırlanmıştır. 1 - 12. ciltlerimiz ikinci baskı giderleri dolayısıyla 100 er liradan, 13 - 16. ciltlerimiz de 75 er liradan satışa çıkarılmıştır. Cilt kapaklarımız ise 15 liradır.

Okuyucu ve abonelerimiz duyururuz.

T.F.A.

**damlıya
damlıya
göl olur**

TÜRKİYE
İŞ BANKASI

paranızın... istikbalinizin emniyetidir

(Folklor : 81)

Yıllık aboneli : 36

altı aylık aboneli : 18
liradır.

Yurt dışı senelik abone :

₺ 5, £ 2, DM 12

TÜRK HALK BİLGİSİ (FOLKLOR) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : **İHSAN HİNÇER**

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul, Tel. : 22 49 74

**TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI**Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir

Dizgi ve baskı :

YÖRÜK MATBAASI

İstanbul

EVsahibi olmak
SİZİN DE
hakkınızdırYUVA
hesabımızla
EV
edinmenize
yardımcıyız

asatlık tasarruf bankası

**EMNİYET
SANDIĞI**

(Basın : 60102 — 82)